UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bartolvs A Saxo Ferrato In primam Codicis Partem

Bartolus

Lugduni, 1567

Iuris & facti ignor.

urn:nbn:de:hbz:466:1-96119

Visual Library

Feli.in c.cū in iure de offi.del e.vbi etiam tangit an Cardinali cre-
datur. Uide etiam ad regulam Barb.conſi.lxxxiij.in iiij.vol.
c ALEX. ¶ Habeant literas. Per Bar.pulchre, quē omnino vide
in l.prohibitum.ī.de iur.fiſ.lib.x. Inn.in c.cū olim circa fi.de priui.
Et vtrum credatur legato de latere ſine literis, vide, qđ nō. Bart.
in l.iuriſiurandi.C.de teſt.⁊ hic.⁊ Ange.multa no.in cōſi.cxxxi.⁊
qđ no.Bar.in l.ſi qua per calumniam de epiſ.⁊ cle.⁊ que dixi in l.
contrahitur de pig.⁊ per Bal.hic.

a De iuris, & facti ignorantia.[a] Rub. XXI.

ADDITIO.

¶ Dictum eſt.ī.de legib.⁊ ſenatuſconſultis, verum, qr ſunt qui-
dam, qui errant in iure, ideo ſubditur Rubrica de iuris ignorātia,
verum, qr quidam errant in facto, ideo ponitur de facti ignoran-
tia, ⁊ ſic habes de iuris, ⁊ facti ignorantia.
a P. PAV.P. ¶ Ignorantia. Adde ꝙ error iuris dubij equipara-
tur iuſto errori facti. Uide l.leges.la vltima.ſ.ti.ij. vbi habes an, ⁊
quando ignorantia iuris, vel ſtatuti ſit excuſabilis. Uide pulchre
Feli.in c.cognoſcentes extra de conſti.⁊ etiam in diſcurſu, ⁊ vltra
ponit an, ⁊ quando ignorantia poſſit probari iuramento. Hungd
in facientib.actum nullum preſumatur iuris ignorantiā, vide Fe.
in c.de quarta.extra de preſcri. Et inquantum ſolet dici ꝙ iuris er
ror non excuſat, qr debuit quis cōſulere peritiores adde, ꝙ quā-
do fieret aliquis actus corā iudice, ⁊ eo authorante diceretur qs
ſatis cōſuluiſſe peritiores, ⁊ excuſaretur nōn probando ꝙ alios
conſuluerit, vide do. Ant.cōſi.xxviij.ad fi. Quomodo autem pro
batur, ⁊ an propter ſolum iuramentū vide ad Bar.in l.non fatef.
ff.de cōfeſ.vbi habes remiſſionem ad Bar in l.ſi cui.§.eiſdem de
accu.vbi addidi. Item quomodo quis excuſetur ex ignorātia iu-
ris. Et quid ſi conſuluit peritiores, ⁊ habuit malum cōſiliū, vide
Jaſ.in l.iuris ignorantia.C.qui admit.

LEX I.

a ¶ Exceptio nullitatis pōt opponi, ⁊ opponitur poſt ſententiam.
3 Exceptio peremptoria appoſita ad executionem ſentētie pōt op
poni poſt ſententiam.
4 Exceptio ne quis exigatur, niſi in quantum facere poteſt, opponi
tur poſt ſententiam.
7 Miles ad opponendum exceptionem peremptoriam, reſtituitur
ipſo iure, ſed minores, ⁊ abſentes per reſtitutionem in integrū ex
clauſula generali.
10 Ruſticus ad opponendas exceptiones peremptorias poſt ſentē
tiam quod reſtituatur ex clauſula generali.
12 Diſpoſitio huius legis, quod non habeat locū in exceptionibus
dilatorijs.
13 Beneficia principum, quando ſint latiſſime interpretanda.
14 Diſpoſitio huius legis an habeat locum in militib.noſtri tpis.

Quamuis. Iſte tit.eſt multū fortis, ⁊ vti-
lis. Breuiter dicit, Lz militi
a poſt ſententiam opponere[a] exceptionē perempto
riā.h.d.iſta lex. ¶ No.ꝙ exceptio peremptoria hic
pōt opponi poſt ſnīam. ¶ Opponitur ꝙ hec lex ſi
b vi ꝗdicat[b] qr primo dicit agens poſtea dicit, defen
ſionib.⁊c. Sic primo innuit, ꝙ loquitur actori, poſtea ꝙ loquatur
reo. Cuius timore dicit gl.agere, id eſt, defendere. Uel pprie, dicit
a gl.ꝙ ille qui excipit, ipſe agit, nō intelligatis iſtā gl.†ꝙ ille, qui ex
cipit.proprie agat, qr eſt cōtra tex.in l.j.ī.de excep.ſed vult gl.dice
re ꝙ agens non intelligitur proprie, ſz exponatur, id eſt, defendēs,
qr poteſt etiam comprehendere excipientē. ¶ Opp.de l.perēpto-
rias.ī.ſent.reſcin.non poſſe. Sol. Dicit gl.regula eſt, ꝙ perempto
rie exceptiones non poſſunt opponi poſt ſententiam.fallit in hac
l.⁊ in alijs que ponuntur in hac gl. ¶ Pro declaranda iſta mate-
c ria[c] debes aduertere, ꝙ quedā ſunt exceptiones que opponuntur
2 cōtra ipſam ſnīam, vt puta, qr nulla, ⁊ iſta†poteſt opponi poſt ſen-
tentiā. ſiue ſit nulla ratione proceſſus, qr totū iudiciū fuit nullum,
⁊ ita loquuntur iura allegata hic in fine gloſſe, ſiue ſit nulla rōne
d ſni.[d] vt l.ſi preſes.ī.quomodo ⁊ qn̄ iudex.de ſentent.l.j.de ſentent.
que ſine cer.quāti.l.ſi.ꝙ intellige vt dixi in l.ſi.ī.ſi ex fal.iſt. ¶ Que
dam eſt exceptio, que opponitur ad executionem ſnīe, qr bene fa-
teor ſententiam bene latā, tamen oppo.contra executionem. Et in
3 iſtis†caſibus do regulā, ꝙ talis exceptio ſemper pōt opponi[e] poſt
e ſnīam. Hic eſt caſus in l.Neſennius.de re iudi.de fideiuſſo.l.ſi fide-
iuſſores.§.idē reſpondi.ſol.ma l.ex diuerſo.§.fin.que lex allegatur
hic in gl. Exemplum pono in vna muliere, maritus eſt condemna
4 tus in executione, opponitur†exceptio ne exigatur niſi inquātum
facere pōt:nam per iſtam exceptionē non impugnat ſnīam, ſed li-
mitat executionē. ¶ Quedā ſunt exceptiones, q̄ opponūtur cōn-
f 5 tra actionē primā. Et in iſtis | debes aſſumere duo, ſi quidē aliqua
iſtarū exceptionū oritur poſt ſnīam, vel in ipſa ſentētia oritur, ſeu
renouatur, tunc pōt opponi poſt ſententiā. Ita loquitur.ff.de trā-
factio.l.poſt rem.⁊ l.tametſi in ſi.ad Mace. Declaro, mulier tuta

Uelle.condemnatur exceptione nō oppoſita. Certe in ipſa ſenten-
tia mulier intercedit, ⁊ pro alio obligatur, merito poteſt opponere
exceptionem poſt ſententiam, quia in ipſa ſententia oritur, ⁊ reno-
6 uatur.facit l.iiij.§.ſi ex conuentione.ff.de re iudi. ¶ †Si vero exce-
ptio habuit originem ante ſententiam, ⁊ tunc regula eſt, quod non
poteſt opponi poſt ſententiam, vt l.peremptorias.ſen.reſcind.non
poſ. Fallit in minore qui petita reſtitutione in integrum poſt ſen-
tentiam poteſt opponere, vt l.minor vigintiquinque annis, omiſ-
ſam.ff.de min. Fallit in milite, qui eſt reſtitutus ipſo iure, vt poſſit
eam opponere, hic eſt caſus ſing.in l.noſtra. Fallit in Mace.odio
* creditoris, vt l.tametſi.ff.ad Mace. Fallit in alijs qui reſtituūtur*
ex clauſula generali, vel iuſta cauſa abſentie, vt l.ſi.de in integ.reſti.
7 Eſt ergo differentia inter milites, †⁊ alios abſentes quia miles re-
ſtituitur ipſo iure, minores ⁊ alij abſentes haberent petere reſtitu-
tionem in integrum, vt poſſint exceptionem omiſſam oppo. ¶ Et
8 ex hoc habes intellectum | ⁊ practicam huius legis, quia iſta exce-
ptio non opponitur contra exceptionem principaliter, ſed opponi
tur cōntra actionem primā, vt ſic iſta exceptione obiecta ⁊ proba-
ta, ſentētia prima reſcindatur, ⁊ noua ſentētia dabitur, vt l.ī.ſi ad-
uer.li.modo habetis intellectum huius legis multū clare. ¶ Pre-
dicta vera, quando quis ageret actione iudicati, ſed ſi ageret pri-
ma actione.omnes excep.que prius poterāt obijci cōtra illā actio
nem, poterūt obijci mo do, vt l.duobus.⁊ ibi no.ff.de excep.rei iud.
¶ Querit gl.vtrum iſta lex habeat locū in ruſtico, qui nō tenetur
9 ſcire iura, ſicut in milite.glo.dicit ꝙ ſic.†Iſtam gl.nō puto veram,[f]
f ⁊ docto.communiter eam reprobant, nam iſta lex cōtinet ius ſin-
gulare. Cum ergo habeamus regulam iuris in contrarium, ſcilicet
peremptoriam poſt ſententiam opp.non poſſe, non eſt noſtrum le-
gem iſtam extendere, vt l.ſi vero.§.de viro.ff.ſol.ma. Fateor tamen
10 quod†ſi ruſticus haberet iuſtam rationem ignorātie, *poſſet reſti-
* tui ex clauſula generali, ſi qua mihi iuſta cauſa videbitur. ¶ Que-
ro, hic loquitur in milite reo, quid in milite actore? Gl.videtur di-
cere quod non ſit idem.⁊ vide gl.magnam in principio, in eo quod
dicit, quod facit pro milite, qui eſt reus innuit qđ ſecus ſit in acto-
11 re. Pro hoc facit reg.iur.fauorabiliores. Contrarium puto†ꝙ ver-
ba huius legis poſſunt intelligi ita in actore, ſicut in reo propter
verbum ageres, ꝙ eſt hic, ⁊ ī.dicit allegationes competentes ⁊c.ꝙ
verbum congruit tam actori quam reo. ¶ Nec obſtat quod.ī.di-
cit defenſionibus, quia etiam ex parte actoris dicitur defenſio illa
replicatio, qua ſe defendit contra exceptionē, vt l.ij.ff.de exceptio-
ni. Pro hoc facit, qr cum iſtud priuilegium detur ratione militie,
eadem ratio eſt, ſiue ſit actor, ſiue ſit reus. ¶ Quero. vtrum iſta lex
12 habeat locum†ſi omiſit exceptiones dilatorias? gl.hic tangit,[g] nec
G explicat, Quidam dicūt quod ſic, quia beneficia Principum ſunt
largiſſime interpretanda, vt l.ſi.de conſt.princ. ſed hec lex continet
beneficium principis ergo ⁊c. Iſta ratio non placet, nā hec lex con
tinet priuilegium contra ius commune:que priuilegia ſunt ſtricte
interpretanda, vt l.ſi quando in prin.ī.de inoff.teſt. Nec obſt.l.ſi.de
13 conſti.prin.†qr ibi loquitur in beneficio, ꝙ non eſt contra ius com-
mune, vt puta ſi Imperator concedit alicui caſtrū, vel feudum, ſed
hic loquitur in priuilegio ꝙ eſt cōtra ius commune. ¶ Expeditis
14 gl.extra gl.quero, †quid in militib.noſtri temporis,[h] vtrū gaudeant
h iſto priuilegio? Jac.de Ra. diſtinguit, ⁊ Cy.hic refert, ⁊ ideo dic, vt
i hic per eum.* Quero, quid in militibus celeſtis militie,[i] Uidetur
* quod idem, vt l.miles.in princip.⁊ ibi no.ff.de re iudi. Contrarium
15 †puto, qr iſta lex continet priuilegium contra ius commune, ideo
non eſt noſtrum extendere, vt l.ſi vero.§.de viro.ſolu.mat.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Opponere exceptionem. Et ad intellectū huius legis
not.quod ſicut militi lex concedit, vt poſſit excipere contra ſenten
tiā iſta lex intelligitur in ſimili cōcedere aduerſario ꝙ poſſit ſimili
ter allegare, probare quid pro validitate ſentētie.l.petende.ī.de tē-
po.in inte.reſt.pe. Et ita intellexit Bar.in l.admonēdi.ff.de iureiu.
b ALEX. ¶ Contradicat Defendendo poteſt referri ad actorem ⁊
reum, adde Bal.in l.j.cum gl.ibi dixi.ī.de teſt.⁊ Bar.in l.j.in princ.
ff.de except.ibidem no.ꝙ vbi lex, vel ſtatutum remouet perſonam
a potentia contrahendi ſemper hec exceptio poteſt opponi ſecun
dum Bald.in l.ſi.C.ad Maced. Quid in exceptione pretij non ſo-
luti vide Bald.in l.peremptorias.ī.ſen.reſcin.non poſſe.
c ALEX. ¶ Iſta materia. Quando exceptio peremptoria poſſit
opponi poſt ſententiam, adde alium caſum, de quo per Bar.in l.in
fundo.in ſi.ff.de rei vend. Quid de exceptione diuiſionis inter cor-
reos, vide Bald.in l.fin.ī.de conſtit.⁊ in l.exceptionem.de prob.⁊
Bar.in l.ſi dubitetur.ff.de fideiuſ. P. PAV. P. ¶ An exceptio pre
tij nō ſoluti, vel exceptio quem de euictione tenet actio, ⁊c. poſſint
opponi in executione ſentētie, vide Pau.de Caſt.conſi.cxliij. Item
generaliter, ⁊ que exceptiones poſſint opponi ante litem conteſta-
tam, ⁊ poſt vide Felyn.in ca.exceptionem excommunicationis de
except.an, ⁊ quando poſſit opponi poſt ſentētiam, vide late Fely.
in c.ſuborta.in prin.extra de re iud.in c.cum Joan. ad fin.extra de

fide inſtr. Item no.ꝙ vbi lex vel ſtatutum remouet potentiā a perſona contrahēte talis exceptio pōt opponi poſt ſniam. vide Bal. in l.fi.C.ad Macedo. Et de exceptione compenſationis vel nullitatis ſententie vel laudi an poſſit opponi poſt ſentētiam. vide que ſcripſi in l.iiij.§.condemnatum.ff.de re iudic.ad Barto. vbi etiam habes remiſſiue Felin. de quibus exceptionibus poſſit cognoſcere, an autem poſtquam ſententia tranſiuit in rem iudicatam, poſſit vti denunciatione Euangelica, vide Felin. late in capit.nouit. de iudic.

b ALEX. ¶ Ratione ſui. Et iſte exceptio. etiam poſſunt opponi poſt quadrimeſtre, vt per Barto. in l.ab executore.ī.quorum appellat.non reci. Quid de except. eſtimationis ſortis, propter fructus. vide Bal. in d.l.peremptorias.

* ¶ Reſtituūtur. Fallit etiam quando ſententia fuit lata parte abſente in caſibus in quibus de iure poteſt. ita dicit Bart. poſt Dy. quem alleg. in l.nec quidquam.§.vbi decretum.in ij.lectu.ff.de officio.procon.ſ.⁊ legat.⁊ intellige parte abſente etiam non citata, vt ipſe loquitur alias eſſet materia. l. ſi pretor. §. Marcellus.ff. de iudicijs.

e ALEX. ¶ Pōt opponi. Vide Bar. in l.ſi filius.ff.ꝙ cū eo.⁊ omnino hic per Bal.⁊ tex.⁊ ibi Bal. in l.j.ī.de reb.credi. Et generaliter de omnibus vide Bal. in l.exceptionē.de proba.⁊ in l.ab executore.quorū app.non reci. ¶ Exceptio cōpēſationis poterit opponi poſt ſniam, cum ſententia non impugnet. l.ſi cū militi.§.j.de cōpen.l.ij.⁊ ibi per Bal.ff.de compēſ.⁊ in d.l.peremptorias. Sed qd ſi ſtat ſtatutū, ꝙ contra inſtrumentū nulla poſſit opponi exceptio, nec cōtra ius execu.niſi exceptio ſolutionis, vtrū poſſit opponi exceptio cōpenſationis. Iſte eſt paſſus dubius, in quo dicendū eſt, qꝺ ſi ſtatutum ſimpliciter dicat, nō poſſit opponi cōtra inſtrumentum exceptionis ſolutionis, tunc ſine dubio poterit opponi cōpēſatio, cū exceptio cōpenſationis nō opponat contra inſtrumentū, ſed cōtra eius executionē tm̄, per ea hic no. ſed in terminis ſupra dictis videtur maius dubiū. Ang. tamen cōſuluit, ꝙ poſſit opponi. Ita ipſe cōſi.cxix.ꝙ incipit. in Dei nomine.⁊c. viſis dictis,⁊c. dicit ipſe, ſi quis vult cōpenſare aduerſario nolente in cōpenſationē deducere ꝙ petitur cōpenſari videtur recuſare ne ſibi ſoluatur. l. Iul.de cond.ind. Conſtat autē qꝺ debitor paratus ſoluere creditore recuſante, nullum iudiciū debet pati, vel moleſtiam,⁊ dʒ officio iudicis abſolui, lʒ tempore iudicij accepti debuerit condēnari. Inſtit.de perp.⁊ tem.act.in fi.per Bar. in l.ita ſtipulatus.circa fi. de verb.obl.facit.l.amplius non peti.ff.rem rat.ha. ergo ⁊c. Et hec ſunt verba ſua quo ad hoc. no.⁊ vide ꝙ no. Bar. in d.l.amplius nō pet.circa fi. Et hanc materiā plene examinat in l.j.ff.ꝙ vi aut clā.⁊ Cy. in l.ita pudor.C.de adul. Sed tu etiam cōſidera, qꝛ ſtatutū proprie loquitur in exceptione, ſed quādo allegatur cōpenſatio, non proprie dicitur exceptio, vt no. Bar. in l.ij.ff.de exce.⁊ Bal. in l.fin. ff.de edē.⁊ vide bonū tex. in l.ſi debitor.ff.qui po.in pign.hab. Sed vtrū ſtante predicto ſtatuto poterit opponi exce.ceſſionis bonorū. Ang.⁊ bn̄ tenuit qꝺ nō, in l.nemo carcerē.C.de exactori.trib.li.x.circa fi.l.⁊ qd de excep.ſimulationis, dixi poſt Bar. in l.ſi ſub ſpē.ī.de poſtu.⁊ adde etiā ꝙ exceptio excōicationis pōt op.poſt ſentētiā executā, videtur tex. in c.pia.ad fi.de excep.li.vj.cū gl.⁊ ideo facit ad id qꝺ dixit Bart. hic,⁊ Bal. in l.perēptorias.C.ſen.reſc.non poſſ.⁊ Bal. poſt Bar. in l.elegāter.§.ſi qs poſt.ff.de cond.ind. qui dicit idē eſſe in exceptione bāni, que eſt introducta odio agentis. l. ſed ⁊ ſi.§.ſed ⁊ ſi.ff.ad Mace. Sed qd ſi eſt ſtatutū ꝙ bānitus non audiat ⁊ reus conuētus patiatur bannitū cōtra ſe agere.⁊ renūciauit exceptioni banni, an poſſit Iac.de are. in l.fi.C.ad Maced. tʒ qꝺ nō, per gl. ibi, vbi filius non pōt renunciare exceptioni Mace. introducte in odium creditoris. Ita in caſu noſtro facit quod no. Barto. in l.inuitus.ff.de re.iu.⁊ vide Bald. in d.l.peremptorias, vbi tenet, quod renunciari non poſſit exceptioni compenſationis, licet in contrarium videtur tex. in d.c.pia. Tu ad hoc vltimum adde Bald. in l.eleganter.§.ſi quis poſt.de condi.indebit.⁊ que dixi poſt Bar. in l.j.§.j.ad Treb.⁊ ꝙ dixi.ſ.de exceptio.compen. adde qꝺ Bal. in l.filium.in ij.opp.ī.fa.erciſ. dicit ꝙ compēſatio eſt ficta ſolutio. l.Iulia.ff.de condi.inde. Quid de exceptione excuſſionis, vide Pau.de Caſt. in l.fi.ff.ſi cert.petatur. ¶ Et in materia huius legis limita d.l.peremptorias, in exceptione excommunicationis vel banni, qꝛ poſt poſſunt opponi, imo iudex ex officio pōt opponere. in c.pia.de excep.in vj.no. Bar.⁊ Bal. in l.eleganter.§.ſi quis poſt.ff.de cond.ind. Ex quo ſumas regulam, qꝺ quelibet exceptio inducta in odium agentis pōt opponi poſt ſententiam. l.tametſi. ff.ad Mace.⁊ adde circa iſtam materiam vnum notabile, qꝺ beneficium pacis poteſt opponi poſt ſententiā. Ita no. concludit Bal. in l.ſi filius.ff.ſi certum petatur quod eſt no. pro ſtatutis.

¶ ADDE quod exceptio inuentarij poteſt opponi, poſt ſententiam, vt voluit Petr.de Anch.conſi.vj.

ALEX. ¶ Non puto veram. Sed ſalua gl. ſecundum do. Franc. de Campo. dum glo. dicit reſponde quo ad effectum, non tamen per omnia, quia ruſticus poteſt reſtitui ex clauſula generali, ſi quā mihi iuſta cauſa eſſe videbitur, ſi non potuit conſulere peritiores, ⁊ hoc videtur gl. tenuiſſe.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Ignorantie. Vide Alexā. in l.iuris ignorantia.col.penult.ī.qui admitt.

g ALEX. ¶ Hic tangit glo. que facit mentionem de iudice excom. ⁊ adde que no. Inn. in c.exceptionem.de excep.⁊ Bal. in l.placet. ſ.de ſac.ſan.eccle. vbi dicit hic eſſe glo. quod exceptio excommunicationis poteſt opponi etiam in noſtro foro.⁊ vide hic Bald.

h ALEX. ¶ Noſtri temporis. vide que no. Bar. in l.militē de proc. ⁊ Sali. in l.non prohibetur.ī.qui accu.non poſſ. Spec.⁊ ibi Ioan. And. in tit.de accuſatore ⁊ Bar. in l.fi.ī.de iuriſ.omn.iud.

* CLAVD. DE SEISS. ¶ Vt hic per eum. Et quid de doctoribus bullatis qui non doctorantur ad rigorem examinis, an dicantur proprie doctores ⁊ contineātur in ſtatuto faciente mentionem de doctoribus. Vide Ang.⁊ Paul.de Caſt. in l.j.C.de his qui ven. eta.impetra.⁊ quod nōt. Ioan. de Anan. in clement.prima de magiſtrati.⁊ vide quod nōt. de ſimilibus Panor. in c.exhibita.de iud. vbi ponit de illis qui per corruptionem promotorū ſunt laureati.

i ALEX. ¶ Celeſtis milite. Adde quod in militarib.actib. non prefertur doctor militibus. Caſus eſt in l.j.que incipit, in ciuilib.ff.de offic.vicarij.⁊ indiſtincte tenet Bar. in proe. Digeſtorū in fi.⁊ Pet. de Anch. in l.aduocat.ī.de aduo.di.iud.

LEX II.

1 ☞ Repudio, ⁊ nolo adire, an idem ſint.

Cum ignorantia. Maiori repudianti hereditatem maternā, pretextu ignorantie non ſubuenitur. h.d. ¶ Oppo.ī.de repu.
here.l.fi. vbi intra triennium, licet adire hereditatem repudiatam.
Sol. Ibi loquitur in hereditate paterna. hic in materna.⁊ hec eſt
vera ſolu. ¶ Contra iſtam op.de l.filij.§.j.ff.ad Tert. Sol. Ibi non
a repudiauit, ſed dixit, non adeo, ſeu nolo adire.[a] Ita dicit gloſ. Sed
1 Pet. reprehendit iſtā ſol. dicit enim quod licet de † ſubtilitate grāmaticali aliud eſt dicere, repudio, aliud, nolo adire, tamen ſecundum iuris diſpoſitionem illa verba idem important. Ego vero teneo glo. pro qua facit quod no. in l.ſerui electione.in prin.ff.de leg. j.⁊ tamen illa verba, nolo adire cum curſu anni inducunt repudiationem, vt d.l.filij.§.j.ff.ad Tertul. alij dicunt quod preterierat hic annus. Iſta eſt diuinatio. Alij dicunt ad vtrunque contrarium, ꝙ hic alius adiuerat, in contrarijs ſecus.⁊ iſtud continet etiam diuinationem.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Nolo adire. An per iſta verba, nolo adire, inducatur repudiatio? Adde Bar. in l.ſuus.ff.de iure delib.⁊ vltra alios text. adde l. Titius cum decederet, in prin. iuncta gloſſ.ff.de actio.emp. quam ſing.no.

LEX III.

2 ☞ Hereditas patris dicitur quaſi debita filio.

3 Acquirens illud, quod eſt ſibi quaſi debitum, dicitur lucrari.

Si emancipata. Iuris ignorantia nō excuſat in lucro, ſeu quaſi lucro. h.d. ¶ Oppo.de l.fi.ī.de repu.her. Sol. Ibi loquitur in filio in poteſtate, hic in emancipato.⁊ vide iſtam gl. primam. Innuit
a iſta gl.[a] quod lex vlti.ī.de repu.here. nō habet locum in filio emancipato.
1 cipato.† Contrarium videt ibi tenere gl.⁊ ibi dicā. Dixi in l.nonnunquam.de colla.bono. Pro modo tene iſtam glō. Vel dic quod ibi loquitur in eo, qui eſt excluſus tempore, hic in eo, qui eſt excluſus repudiatione. ¶ Oppo.ff.de bo poſſ.l.in bonorum. Solu. Iſta intelligitur ſecundum illam quia hic potuit conſulere peritiores ⁊ non conſuluit. ¶ Contra hoc oppo. iuris ignorantia non nocet in damnis, vt l.iuris ignorātia.ff.eo. ſed hic iſta filia certat de damno
2 vitando, quia hereditas patris † erat ſibi debita, vt l.fin.§.pen.ī.de
b codicil.l.ſi quis legatum.in fi.ff.de fal. gl. reſpondet[b] valde no. dicit
gloſſ. dico quod non eſt debita vere, ſed quaſi debita. Tene menti
c iſtam gl. ¶ No. etiam aliud[c] quod quando quis † acquirit illud, qꝺ
3 eſt ſibi quaſi debitum, dicitur lucrari,[d] ⁊ iudicatur ſicut de eo qui
d lucratur, ſicut hic vides. quod no.* ¶ Vltimo oppo.de l.j.§.ſed vi-
* dendum.ff.de ſucceſſ.edi. Sol. Fateor quod poteſt admitti ex alio
capite tanquam cognata.⁊ vide gl.⁊c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Iſta gl. Iſtam gl. allegat pro ſing. Pau.de Caſt. in l.iuris ignorantia.ī.qui admit. vide que dixi in l.inter ſtipulantem.§. fin.ff.de verb.oblig.⁊ adde aliam glo. in l.ſi duo.ff.de acqui.hered.⁊ eam ponderant docto. maxime Ange.⁊ Imo. vide que dixi in l.in ſuis.in fi.pe.colum.ff.de lib.⁊ poſthu.

b AND. BARB. ¶ Glo. reſpondet. pondera iſtam gloſ. quia probatur quod filius non adimplens voluntatem defuncti ad pias cauſas, priuatur legitima, eo quia dicitur quod eſt quaſi lucrum

ſed per

ſed per hoc priuatur omni lucro.vt in §.ſi autem in auth.de eccle.
tit.ergo vide que dixi in c.ſi heredes.de teſta.Lud.Rom.in conſil.
cxxiij.vbi dicit,quod eſt quaſi debita,vide Bal.in l.cum mulier.ff.
ſolu.matri.vbi ponit differentiam inter lucrum ⁊ quaſi lucrum.
c P.PAV.P. ¶Nota etiam aliud. Vide Alexand.conſi.ccclxxxiiij.
In contrarium vide vnum pulchrum dictum relatum per Aret.
conſi.ij.Et generaliter quis dicatur titulus lucratiuus,vide Bar.
cum additionibus ſuis in l.j.C.de impo.luc.deſcrip.lib.x.Et de he-
reditate patris an ſit debita vel quaſi debita filio,vide Aret.in l.ſi
duo.ff.de acquir.hered. Et de hereditate patris, ⁊ de legitima an
ſit debita vel quaſi debita filio, vide Barba.in capi.Raynutius
extra de teſta.
d POMA. ¶Dicitur lucrari.Et vide Roma.conſil.cxxv.⁊ Areti.
conſi.ij.⁊ xvij.⁊ Alexan.xvij.vol.iij.⁊ cj.eo.vol.vbi dicit,quod titu-
lus hereditatis dicitur lucratiuus.⁊ do. Socin.conſi.j.ad fin.vbi
pulchre ex hoc infert.
* CLAVD. DE SEISS.¶Quod not.Ad hoc vide quod not.
Bart.in l.j.C.de imponend.lucrat.deſcrip.libr.x.vbi videtur velle
contrarium.

LEX IIII.

1 ¶Diuiſio facta cum herede putatiuo,per ignorantiam non pre-
iudicat.
2 Error preſumitur probando rem aliter ſe habere.
3 Teſtamentum non ſolenne quando habeatur pro falſo,⁊ quo ad
quid.
4 Obligatio aliqua an oriatur inter coheredes ſiue veri, ſiue pu-
tatiui.
5 Preſumitur in dubio pro teſtamento, niſi ex inſpectione contra-
rium appareat.

SI poſt diuiſionem. Primo ponit
theoricā.Se-
cundo ponit practicam. Secunda ibi, oſtende igitur
1 apud rectorem, ⁊c. † Diuiſio facta cum herede puta-
tiuo per ignorantiam non preiudicat. h. d. ¶Nota primo quod
dixi in ſummario ſcilicet quod diuiſio ⁊c. ¶Secundo nota quod
2 probando aliter rem ſe habere, † error preſumitur. Oppo.ff.famil.
erciſ.l.cum putarem.Sol.Dicit glo.ibi facta diuiſio per iudicē.hic
extra iudicium.Iſtam cōmuniter tenent noſtri doct.tamen Rich.
Malum.dicit idē in iudicio in caſu legis noſtre, quia hic fuit pro-
3 ductum teſtamentū quod erat falſum,vel erat non ſolenne, † ⁊ non
ſolenne teſtamentū habetur pro falſo, vt l.iubemus.j.de teſt.in fi.
vnde ſententia retractatur tanquā lata pretextu falſi inſtrumenti,
⁊ quod ſolutum eſt,repetitur,vt j.ſi ex fal.inſtr.l.fin. Ita dicit ipſe.
Certe inquantū loquitur, quādo teſtamentū productum erat fal-
ſum,ipſe dicit verum, ſed quando alia ratione teſtamentū eſt nul-
lum,non puto quod verū dicat. Nam teſtamentū non ſolenne ha-
betur pro falſo, quantum ad puniendū notarium, non quantū ad
alia,vt d.l.iubemus. ¶Opp.j.de teſt.l.non dubium.§.ſi.Solue vt
ibi. ¶Opp.ex teſtamento imperfecto oritur naturalis obligatio,
vt videbitis plene in l.cum quis.j.eo.ergo ſolutum per ignorantiā
a non repetitur.hic dicitur contra,quare male. Gl.ponit duas ſol.[a]
4 Prima eſt † quod inter coheredes, nulla eſt obligatio,quia vnus
coheres non damnatur dare alteri,vide iſtam ſol.valde no.⁊ credo
quod ſit veriſſima,licet gl.non teneat eam Gloſ.reprehendit iſtam
ſol. Nam quādo ſunt vere coheredes inter eos naſcitur obligatio
ciuilis,⁊ naturalis,ergo quando teſtamentū non eſt ſolenne,oritur
naturalis obligatio.tamen non placet iſta reprehenſio,nam inter
coheredes debes conſiderare duo.Primo eſt obligatio ex ipſo te-
ſtamento.⁊ iſta nulla eſt,etiam ſi teſtamentū eſt validū,quia quili-
b bet capit a ſeipſo ſuo iure,⁊ nō a coherede ſuo[b], vt l.in ſingulis.ff.
ad l.Fal.⁊ l.ſed ⁊ ſi in conditione.§.ſi.de her.inſt.⁊ ideo pro heredi-
tate coheredes non habent inuicem ex teſtamento obligationem.
Item debes cōſiderare inter coheredes quaſi contrahi, qui con-
tractus oritur ex cōmunione hereditatis, ex quo oritur obligatio
ciuilis ⁊ naturalis,⁊ ideo ſunt producte actiones inuicē fam.erciſ.
⁊ communi diui.tamen iſta communio ceſſat,quando teſtamētum
eſt non ſolenne,⁊ ideo ex iſto quaſi cōtractu non poteſt oriri natu-
ralis obligatio, nec ex teſtamēto,etiā ſi eſſet ſolēne,vt dictū eſt.er-
go nulla naturalis obligatio eſt inter eos.⁊ iſta eſt vera. Vel aliter
dicit gl.hic errauit in facto ibi errauit in iure.Bona ſolutio eſt iſta
in ſe, tamen precedens eſt magis ſubtilis. ¶Quero, qua actione
repetitur iſtud,quod eſt datum coheredi.Gl.dicit quod medieta-
tem repetit rei vendicatione,aliam medietatē per condictionē in-
5 debiti.⁊ vide gl. ¶† Vltimo no.ex hac l.quod teſtamentū in dubio
preſumitur valere,niſi probetur cōtrarium.Hoc colligitur ex text.
dicit enim.oſtende igitur,⁊c. Hoc etiam no.gl.paruula ſuper ver-
bo, non poſſe, hoc eſt verum, niſi vitium teſtamenti appareat ex
ipſius inſpectione, vt ſi in eo non eſſent ſeptem teſtes,vel eſſet ra-
ſum.vt l.ſi.j.de edict.diui Adria.tol. Ita debetis intelligere hanc
materiam,⁊ ex ea poteſtis colligere multa no.vt ſ.patet.

ADDITIONES.

a P.PAV.P.¶Duas ſolutiones.Vide Pau.de Caſt.conſi.ccclxj.
ad fin. Bart.in tract. Minori.in c.iij.vide Aret.in l.ex parte.ff.de
acquir.hered.vbi etiam an inducatur aliqua obligatio inter here-
dem ⁊ teſtatorem.
b ALEX. ¶Coherede ſuo.Pro hoc eſt tex.quod quādo ſunt duo
coheredes, quod quilibet capit a ſe,nō a coherede.l.in teſtamēto.
⁊ ibi vnū ſing.pōderat Ang.⁊ Bal.ff.ſi quis omiſ.cau.teſt. Nā te-
ſtator ibi dixit, ſi Titius heres nō erit, Meuius heres eſto.⁊ ſic
mens teſtātis ibi fuit,ꝯ caperet a Titio,alias vero a ſe accepiſſet.

LEX V.

1 ¶Falſa cōfeſſio facta ſciēter,ſiue ignorāter,qñ preiudicet.⁊ nu.3.
2 Dominium ſola nuda voluntate non perditur,poſſeſſio vero ſic.
4 Confeſſio extra iudicium facta, ſiue a ſciente,ſiue ab ignorante ſit
facta,quantum ad tranſlationem dominij non preiudicat.
5 Dominium nuda voluntate transfertur in eccleſiam,⁊ ciuitatem.
6 Ficta traditio non operatur tranſlationem dominij.
9 Dominium ex confeſſione facta in vltima voluntate, transfertur
ſine traditione.
10 Confeſſio falſa facta in iudicio quando preiudicet.
11 Confeſſio errōnea facta in iudicio ad hoc vt preiudicet quo ad
probationem.non requirit cauſam.

CVm falſa. Falſa confeſſio circa proprietatē
rei non preiudicat.h.d. ¶Duo-
bus modis legitur.Vno modo in eo,qui confitetur fal-
ſum ignoranter, alio modo in eo, qui confitetur falſum
ſciēter.Prima lect.tangitur in ſecunda gl. Alia lect.tangitur in gl.
vltima.Prima gl.eſt cōmunis ad vtranq; lect. ¶Opp.ff.de cōfeſ.
1 l.nō fatetur.Sol.Dicit gl. † quod prout iſta lex loquitur in errāte,
poteſt intelligi duobus modis.vno modo quod errauit in facto,
alio modo quod errauit in iure. Si intelligas de errore facti, lex
contraria non obſtat.Si intelligas de errore iuris, Reſpon.quod
hic fuit erratum extra iudicium, ibi in iudicio. ¶Secundo modo
loquitur in ſciente,⁊ tunc opp.confeſſio facta a ſciente preiudicat,
vt l.tale pactum.in princ.ff.de pact. Solu.confeſſio facta a ſciente
preiudicat in his que poſſunt ſola voluntate induci,vt pactum li-
a berationis,quod ſola poteſtate,ſeu voluntate poteſt induci[a]. Ita
2 loquitur l.tale pactum.Sed perdere dominium † quis non poteſt
nuda voluntate, vt l.ſi quis vi.§.differentia.de acquir.poſſ.merito
falſa confeſſio ſcienti non preiudicat.ſecus in poſſeſſione que ſola
b voluntate perditur[b], vt d.§.differentia.in fi.Gl.dicit,ibi loquitur
in cōfeſſione liberationis,que ſola volūtate poteſt induci. ¶Pri-
3 mo quero,que iſtarum lec.ſit vera. † Reſpondeo,vtraq; ſiue ſcien-
ter ſiue ignorāter iſta confeſſio fiat, non preiudicat. quoniā ſi par-
tes vellent hoc facere expreſſa volūtate,quod illud quod erat pa-
ternum.eſſet maternum non poſſent. ¶Quid ſi confiteor fundum
eſſe tuum,an iſta confeſſio mihi preiudicet?Et videtur quod ſic,q̃r
partes poſſunt hoc inducere, quod fundus meus efficiatur tuus.
4 Tamen pro iſto declarādo debetis aduertere, † quando iſta con-
feſſio fit extra iudiciū,tunc ſiue fiat a ſciente ſiue fiat ab ignorante,
non preiudicat quantum ad tranſlationem dominij. quia non po-
c teſt induci nuda voluntate[c] partium,abſque traditione,vt l.tradi-
5 tionibus.j.de pact.de rei ven.l.ſi ager. † Fallit in eccleſia ⁊ ciuitate.
arg.l.vlti.ſ.de ſac.ſanc.eccle.Sicut enim ſimplici donatione tranſ-
fertur dominium in eccleſiam,ita hac ſimplici cōfeſſione. ¶Plus
dico, ſi ego confiterer ex certa ſcientia, ſcilicet fundum meum eſſe
6 tuum.⁊ me tuo nomine poſſidere,non transfertur dominiū, † quia
fictus titulus ⁊ ficta traditio nō operatur tranſlationem dominij,
vt l.qui rem.§.eandem.C.locati.⁊ ibi per doc.⁊ l.ſi aliquam rem.de
7 acquir.poſſ. † Fallit in eccleſia,vt dictū eſt.prodeſt tamen iſta con-
8 feſſio quantum ad probationem. † quia fundus meus non preſu-
mitur, donec probetur contrarium.arg.l.Publia.in fi.ff.de po.de
non nu.pe.l.generaliter. ¶Contra predicta facit.ff.de do.l.ex hac
9 ſcriptura. † Sol.ibi fuit confeſſio in vltima voluntate,in qua tranſ-
10 fertur dominium ſine traditione. ¶Vlterius ſi iſta confeſſio eſſet
facta in iudicio,ſi quidē ab errante in iure preiudicaret,ab errante
in facto non preiudicaret, ſed poteſt reuocari vſq; ad ſententiam,
vt ff.de confeſ.l.non fatetur,⁊ l.cum falſa.ſ.eo.⁊ j.eod.l.error.⁊ not.
d hanc gl.Si vero confeſſio fieret in iudicio[d] a ſciente.tunc perinde
eſt ac ſi in rei vendi.eſſet condemnatus.Caſus eſt in l.certum.§.j.ff.
de confeſ.qui caſus eſt notabilis multum. ¶Quero, quando iſta
confeſſio ſit in iudicio, vtrum requirat cauſam ad hoc vt proba-
11 tionem inducat? Breuiter dico † quod non. Ita tenent docto.[e]
e ſicut enim in libello,qui formatur in rei vendicatione non requiri-
tur cauſa eadem ratione, ⁊ in confeſſione ſufficit.quod quis confi-
teatur fundum eſſe meum,⁊ cauſa non requiritur,vt l.⁊ an eadem.
§.exceptiones.de except.rei iudic.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶Poteſt induci.Adde quod no.Bar.in l.tres fratres.
in princip.ff.de pact.

b ALEX. ¶ Perditur. Iſtis adde quod Bald.in l.j.de confeſ.di-
cit, ſi confiteoꝛ aduerſarium meum poſſidere, ⁊ ego poſſideo non
transfertur in eum poſſeſſio, ⁊ idem Bald.hic.
c ALEX. ¶ Nuda voluntate. Et vide que not. Bal.in l.ad proba-
tionem.in ver.quero ſi inſtrumentum.C.loca. Adde que not. Cyn.
in l.non nudis.⁊ in l.non epiſtolis.j.de proba. Et ad limitationem
eoꝛum que hic habentur, vide que not. Bart.in l.cum teſtamentū.
ad fi.j.eo.vbi in his que ſolo cōſenſu conficiūtur vt hypotheca, ⁊c.
nocet ſola confeſſio, per do. Ant.in c.fi.de confeſ. Quid ſi confiteoꝛ
fundum cenſualem eſſe, nunquid mihi plene preiudicem in iure
cenſus? Dic quod ſic, ſecundum Bal.in l.ſi certis annis.j.de pac.
Facit l.ſi cenſualis.vbi Bald.j.de dona.
d ALEX. ¶ In iudicio. Quod in iudicio valeat, dixit etiam Bar.
in l.rura.C.de omni agro deſer.lib.xj.
e ALEX. ¶ Tenent doct. Adde gl.no.in l.j.in fi.de interrog.act.⁊
Cy.in l.generaliter.C.de nō nu.pecu.vbi vide Bal.⁊ d.Ant.etiam
in c.fi.de confeſſ.⁊ que not. Bart.⁊ ⁊ que ibi dixi in l.nuda.ff.de do.
adde tamen quod confeſſio ſine cauſa facit aliquam preſumptio-
nem. Text.eſt not.ſecundum intellectum gl.in l.inſtrumenta.C.de
proba.licet Spec.voluerit, quod faciat ſemiplenam probationem
in tit.de confeſ.§.nunc videndum.verſi.ſed nunquid ſemiplenam.

LEX VI.

SI non tranſactionis.

Breuiter hoc dicit. Qui ſoluit indebitum, illud repetit, ſoluto prius eo
quod debet. hoc dicit. Hic non ſunt alia.

LEX VII.

1 ☞ Erroꝛ adhibitus in preparatoꝛijs iudicioꝛum quando reuo-
catur.
2 Mulier, que confitendo errauit in preparatoꝛijs iudicioꝝ, quan-
do iuuetur Velleiano, ⁊ quando beneficio huius legis.
4 Erroꝛ, quando eſt expreſſus in ſententia, poſt ſententiam reuo-
catur.
9 Confeſſio erronea facta circa deciſiua totius negotij, reuocatur
etiam beneficio huius legis.
10 Preceptum ſi vigoꝛe confeſſionis erronee factum ſit a iudice, tale
preceptum ⁊ confeſſio reuocari poteſt.
12 Erroꝛ adhibitus in iudicio, in omittendo, vſque ad ſententiam re-
uocatur.
14 Erroꝛ an probetur probando rem aliter ſe habere.

ERroꝛ facti

Duas regulas ponit, vnam af-
firmatiuam, aliam negatiuam.
a Affirmatiua eſt iſta, erroꝛ facti poteſt reuocari [a] ante
latam ſententiam, ⁊ ſic non nocet. Negatiua eſt, Erroꝛ
facti poſt latam ſententiā non poteſt reuocari, ⁊ ſic ſententia nōn
poteſt reſcindi. Alia regula eſt ibi, nam cauſa deciſa, ⁊c. ¶ Ad eui-
dentiam noſtrarū gl. debes ſcire, quod habes primam gl. magnam
que eſt additio, ⁊ iſta reſpicit primam regulā. Item habes ſecun-
dam gl. que eſt antiqua, ⁊ illa reſpicit ſecūdam regulam. Item de-
bes ſcire ad euidentiā, quod lex iſta legitur duobus modis princi-
paliter. Vno modo in erroꝛe facti adhibito in iudicio. Secundo in
adhibito extra iudiciū. Item prima lect. ſubdiuiditur in quatuoꝛ.
Primo quando eſt erratum in preparatoꝛijs iudicioꝝ. Secundo
quando eſt erratū in his, que ſunt deciſiua partis. Tertio quando
eſt erratū in his, que ſunt deciſiua totius. Quarto quādo eſt erra-
1 tum in omittendo. ¶ † Prima lectura eſt, quando eſt erratum in
preparatoꝛijs, vt puta in aliqua interrogatione, que fit ante lit.cō-
teſt. per tit.de interrog.actio. ¶ Ad iſtam op.ff.de interrog.acti.l.
de etate.§.ſi.Gl. ſoluit quod ibi dixit falſum ex certa ſciētia hic per
erroꝛē. Non videtur bona ratio. quia tex. ibi dixit maxime ⁊ ſic im-
plicat idē eſſe ſi ignoꝛaret. Dicit ergo quod ſi ponimus ibi igno-
raſſe, fuit talis ignoꝛātia, que cadit in latam culpā. ¶ Itē op.de l.
ſi mulier in iure.ff.ad Velle.vbi ſi mulier fuit confeſſa ſe heredem,
2 † quod pertinebat ad preparationē iudicij, ⁊ ibi dicitur quod iu-
uabitur Velle. ergo innuit quod de iure communi non iuuabitur.
Dicit glo. imo iuuatur, quia habet illud remediū, ⁊ etiam remediū
huius l. Vel dic quod ante ſententiā habet duplex remedium mu-
lier, ſcilicet Velle. ⁊ huius l. poſt ſententiā habet remedium Velle.
tantum. ¶ Tertio op. extra gl. de l. is qui ſe obtulit. de rei vendic.
⁊ l. qui ſe. de peti. here. Solu. Ibi vult penitere ante lit.conteſt. non
poſt. ſimiliter poſt lit.conteſt. non poſſet, niſi de erroꝛe doceret, per
hanc l. Et hoc examina vt dixi in l.non fatetur. circa prin.ff.de con-
feſſis. ¶ Secundo modo legitur, quando erratum eſt in his, que
ſunt deciſiua partis, vt puta in aliqua poſitione. exēplum in l.cum
falſa.s.eo. agebat hypothecaria. inter alia fuit facta poſitio quod
5 res erat materna, ⁊ ille confeſſus eſt. † iſta cōfeſſio non decidit to-
tam litē, ſed partem, iſto caſu admittitur reuocatio vſq; ad ſentē-
tiam, ⁊c. ¶ Ad idē opp.j.de erro.aduo.l.fi. Solue vt ibi, quia illud
ideo, quia infra triduum fuit lata ſententia. ¶ Op.de confeſ.l.ſi is
cum quo. Sol. Ibi loquitur in his litibus, que augebantur per in-
ficiationem, ideo non admittitur reuocatio etiam ante ſentētiam,
⁊ iſte opi. ſunt in fi.gl. que reſpiciunt primam regulā. ¶ Ad iſtam
eandem lec. op. ⁊ videtur quod poſt ſententiam poſſit reuocari ta-
4 lis † erroꝛ, vt l.j.j.de erro.cal. Solu. Ibi erat expreſſus erroꝛ in ſen-
tentia, ⁊ ſic ſententia non valebat. ¶ Opp.ad idem de l.fi.j.de reb.
cre.⁊ ſi ex fal.inſtru.per totum. Sol. Ibi ſpeciale propter delictum
5 aduerſarij † quia falſa inſtrumenta vel falſas allegationes produ-
xit. ¶ Oppo.j.ſi aduer.rem iud.l.ij. Sol. vt in gl. Item op.j.de fur-
tis.l.fi.§.ſi autem. Gl. dicit ⁊ bene, ibi reuocatur erroꝛ in alia cauſa.
6 vnde ſicut ſentētia in alia cauſa non preiudicabat, † ita non impe-
dit reuocationem erroꝛis. ¶ Opp.ff.quando actio de pec.eſt an-
nalis.l.j.§.fi.alias.l.ij. Sol. Dicit gl. ibi erat communis erroꝛ. Iſta
7 ſol. ſatis placet. Vnde ille, † qui errauit, habuit iuſtā cauſam igno-
rantie, propter quam potuit reſtitui etiam poſt ſentētiam ex clau-
b ſula generali [b], ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur. Dat gloſ. ibi
aliam ſol. quod errauit perſuaſione aduerſarij. que ſol. etiā eſt mul
tum no. Nam ſi poſitioni facte ab aduerſario tu reſpōderes, credo
quod ⁊ poſt ſentētiam potes illam reuocare per beneficium reſti-
tutionis in integrum, nam fuiſti leſus, quia credidiſti illi ponenti,
8 ſecus ſi tua ſponte confitearis, non eō ponente. ¶ † Opp.de l.ha-
bebat. in prin.ff.de inſtito. gl. dicit, ibi non nocet erroꝛ in illa cauſa.
Doc. dicunt quod ibi eſt eadem cauſa ⁊ eadem actio, ſed qualitas
actionis mutatur, ſcilicet illa adiectio inſtitoꝛia, ⁊c. vnde dicunt
quod admittitur per teſtes ad probandum contrarium. per reſti-
tutionem in integrū. Diſtingue circa hoc vt dixi in d.l.non fatetur.
¶ Tertio modo poteſt intelligi de erroꝛe adhibito circa ea que
ſunt deciſiua totius, vt quando ego confiteoꝛ tibi totam petitionē
c tuam. Iſta lect. non colligitur [c] ex verbis gl. tamen colligitur ex di-
ctis Iac.de Aret. ⁊ videtur quod iſto caſu hec lex non habeat lo-
cum. Nam confeſſus habetur pro iudicato ⁊ condemnato, vt j.de
confeſ.l.j.⁊ l.proinde.ff.ad l.Aquil. ergo de erroꝛe non poteſt con-
queri quia ſtatim ſententia habetur pro lata, ⁊ diſtinctio huius l.
non videtur habere locum. do. Iac. But. tenebat quod etiā in his,
que ſunt deciſiua totius, habeat locū lex iſta, ⁊ illud quod dicitur,
confeſſus habetur pro iudicato. verum eſt, quia habetur pro iudi-
dicato, ſi confeſſus ſit ſciēter. Ita intellige gl.in l.j.j.de confeſ. Pro
prima op. videtur caſus in l.poſt rem.ff.de re iudi. Pro opi. quam
dixi eſt caſus in l.pe.ff.eo. Iſtud puto verum. Non obſt.l.poſt rem.
9 quia debet intelligi vt dixi de confeſſione emiſſa a ſciente. ¶ † Sed
iuxta hoc quero. quid dices ſi poſt confeſſionem factum eſt prece-
ptum, de quo loquitur l.ſi debitoꝛi.ff.de iudi. Certe puto idē, quia
iſtud preceptum non eſt condēnatio, nec eſt ſententia ſed magis
pertinet ad executionem. Vnde iudex volens exequi cōfeſſionem,
que executionem meretur, vt l.j.j.de confeſſis. facit preceptum de
10 ſoluendo ⁊c. ¶ † Et eodem modo dico in inſtrumentis guarenti-
gionatis, que fiunt per Tuſciam, vbi notarius ex authoꝛitate ſibi
conceſſa facit preceptum partibus, quod obſeruent contenta in
inſtrumento, quia puto quod talis confeſſio habeatur pro facta
d in iudicio. [d] ⁊ eodem modo veniunt reuocande alie confeſſiones
11 facte in iudicio. ¶ † Quarto modo poteſt intelligi de erroꝛe adhi-
bito in iudicio in omittendo, vt ſi per erroꝛem omiſi aliquam exce-
ptionem dilatoꝛiam vel peremptoꝛiam, vſque ad ſententiam poſ-
ſum reuocare, nō poſt. Hoc dicit hec lex. Vide gl. que incipit. pone
e caſum [e] in l.cum putarem. Iſtam lect. tene menti, quia ſi poſt lit.
conteſt. vel poſt lapſum terminum dati ad producendū exceptiones,
ſeu producenda iura, ſuperuenit ad tui notitiā aliquid quod prius
ignoꝛabas, per ignoꝛantiam facti potes excipere poſt terminum.
12 Hic eſt tex. extra de exceptio.c.paſtoꝛalis. ¶ † Opp. videtur quod
poſſit opponi etiam poſt ſententiam, vt s.eo.l.j. Solue vt ibi dixi.
13 ¶ † Secunda lectu. principalis in hac lege eſt de erroꝛe adhibito
extra iudicium, ⁊ hoc ſentit illa gloſſ. parua, ibi etiam in indebito
ſoluto. Secundum hoc habes caſum huius l. ſatis clare. Domini,
erroꝛ extra iudicium adhibetur quandoque in confeſſione circa
realia iura de quo tetigi in l.cum falſa.s.eo. tangam etiam j.l.pꝛox.
Quandoque iſte erroꝛ adhibetur circa alia, ⁊ iſta eſſet longa ma-
teria, quam gloſſ. tractat in l.regula.ff.eod. ⁊ Dyn.in c.ignoꝛantia.
de regul.iur.lib.vj. ⁊ ideo hic non tango. De erroꝛe vero adhibito
extra iudicium, dicam in l.cum quis.j.eo. ſufficit quod examinaui
14 hic de erroꝛe adhibito in iudicio. ¶ † Qualiter etiam iſte erroꝛ
probetur, tetigi in l.ſi poſt diuiſionem.s.eod. Et gloſſ. tangit in l.de
etate.§.qui iuſto.de interrog.actio. ⁊ de proba.l.cum de indebito. ⁊
l.non fatetur.ff.de confeſſ. que gloſſ. omnes videntur velle quod
probando hoc aliter ſe habere. probetur erroꝛ. In contrarium fa-
ciunt nota.in l.ſi res.de legat.j.de noua.l.ſi quis delegauerit. Alie
gloſſ. diſtinguunt, an illud, ſuper quo eſt erratum, dependebat ex
facto proprio, vel alieno, dixi in l.non fatetur.de confeſ. non dico
modo, quia non poſſum complere lectionem.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Reuocari. Cautelam autem ad reuocandum erro-
rem, vide per Bartol.in l.de etate.in fin.de interrogat.actio. Et in
materia

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

materia vide q̃ nota.ſcripſi poſt Bar.in l.ij.§.qđ obſeruari.de iu⸗
ra.calumn.⁊ Bar.in l.poſt legatum.in prin.ff.de his quibus,vt in⸗
dig.⁊ qđ hic dicitur,quod error non poteſt reuocari ipſo iure,ſed
per reſtitutionem ſic.l.fideicommiſſ.ff.de confeſſ.hanc l.limitat in
fin.lectio.ſuę.⁊ vide per eundem.⁊ not.etiam quod tam pars, quã
teſtis incontinenti poteſt reuocare errorem ſuum,etiam circa pro
bationem erroris:ſecus ſi ex interuallo,vt not.Bal.in l.edita.j.de
edend.alleg.Barto.in l.poſt legatum.de his quibus vt indig.
P. PAV. P. ¶ Vide vnum caſum,quo confeſſio erronea non pőt
reuocari.per Rom.ſingulari ccciij.incipi.tu habes.Item vide aliũ
caſum in materia in ſing.ccclxxv.incip.ſententiam ⁊ diffinitionem
erroris,vide per Bald.in c.j.quibus mod.feu.amit.Item nota qđ
erroris reuocatio non permittitur,niſi refectis expenſis, Bart.in
l.iura.ad finem.C.de omni agro deſer.lib.xj.Sequitur Fel.in cap.
ad audientiam in ver.cogitabam.extra de reſcrip.vbi allegat alia
ſimilia,prout etiam ſcripſi ad Bartol.in l.non ignorat.C.de fru⸗
cti.⁊ lit.expen.An autẽ confeſſio tanquam erronea poſſit reuoca⸗
ri poſt lapſum terminum precepti facti in confeſſum.Bal.contra
Bar.tenuit quod ſic.refert conſ.clx.in pre.⁊ ibi etiam qđ non poſ⸗
ſit reuocari,ſi poſt factã primam cõfeſſio.puta in inſtrumẽto poſt
ea in iudicio idem repeteret,⁊ confiteretur.An autem reuocans
confeſſionem tanquam erroneam, debeat probare errorem, vide
Fel.in c.preterea.extra de teſtib.cogen.Item quod confeſſio facta
coram iudice incompetenti poſſit reuocari abſque eo quod pro⸗
betur error,vide Iaſ.in l.magiſtratibus.in ij.limitatione.ff.de iu⸗
riſ.om.iud.⁊ dixit ſe dixiſſe hic.An aũt confeſſio facta ſuper crimi
ne poſſit reuocari ⁊ quomodo.vide Are.conſi.cxlvij.maxime.Itẽ
poteſt error reuocari etiam per heredem,vide Iaſ.in l.cum teſta⸗
mentum.prope fi.j.eo.Item quomodo in criminalibus poſſit re⸗
uocari vel declarari,vide Aret.in ca.cum dilecti.in x.notab.de ac⸗
cuſat.Item in materia erroris,quod toleretur error.⁊ quod quis
potuiſſet de facili certiorari lꝫ ſit ſecus in dubietate,vide Iaſ.in l.
ſi per errorem.in iij.notab.de iuriſ.om.iudi.Item circa reuocatio
nem erroris multa ponunt Iaſ.⁊ Mod.hic.⁊ Iaſ.in l.j.j.de errore
calc.Item adde q̃ incontinenti poteſt reuocari confeſſio etiã non
probato errore,niſi eſſet acceptata per partem aduerſam:qꝛ debe
ret tunc probare errorem.vide Alexã.in l.quicquid adſtringende.
ff.de verb.oblig.Vide eundem conſi.xl.in prin.⁊ xcij.in v.vo.Vide
Fel.in cap.preterea.de teſtib.cog.Et aduerte quod Alexan.in d.
conſil.xcij.preſupponit quod poſſit reuocari confeſſio acceptata
probando errorem. Sed Ro.conſi.ccccxxiij.ad fin.indiſtincte te⸗
net quod non poſſit reuocari poſtquam eſt acceptata, quaſi tran⸗
ſiuerit in cõtractum. Et Alex.in dictis locis poteſt intelligi quan⸗
do incontinenti reuocaretur, quia tunc ſit diſtinctio. de qua per
eum ſecus ſit ex interuallo.Vide tamen omnino Cepolam cautela
lxix.incipien.confeſſio quedam. vbi concurrentibus duobus vult
quod non poſſit reuocari,ſcilicet quod ſit acceptata. Item quod
ſit ſtatutus terminus ad opponẽdum contra ipſam confeſſionem,
vt per eum. Quid autem de confeſſione geminata, vide Roma.
conſi.cccxlvj.Iaſ.in d.l.j.j.de errore calc.Item quid de confeſſione
iurata,vide Ro.conſi.cccxcj. Item an poſt concluſionem in cauſa
poſſit reuocari,vide Ro.in d.conſ.ccccxxxiij.Quid autem quando
eſt datus terminus ad deliberandum, ⁊ quis deliberatus fatetur,
an poſſit reuocari,vide Ro.in d.conſi.cccxlvj.⁊ conſi.cccxcj.qui eſt
contrarius.vide Fel.in c.cum venerabilis.de exceptio.concluden⸗
tem quod ſic.⁊ mod.vbi ſ.⁊ hic.Quod tamen intellige vt per Iaſ.
hic.Item intellige dum modo cauſa erroris in ſpecie allegetur,ſe⸗
cundum Bal.hic.Item quomodo poſſit confeſſio iurata pretextu
erroris reuocari,vide Feli.in c.cum dilecti.in xj.not.de accu.Item
quod poſitionis reſponſio erronea poſſit reuocari probando rem
aliter ſe habere,etiam in facto proprio,vide Alex.conſi.xlvij.vol.j.
b ALEX. ¶ Clauſula generali. Adde Bart.in l.j.in fi.princi.ff.de
eo per quem factum erit.Sed an iſtud ſit verum, gloſſ.in c.ſi.de iu⸗
reiuran.lib.vj.dixit relatis multis opin.quod reſponſio circa poſi⸗
tiones poteſt reuocari.ſi doceatur de errore alleg.Guil.Duran.in
Spec.in tit.de depoſito. Sed Bart.hic vult quod licet non reuo⸗
cetur vt erronea, tamen ſemper poteſt reſtitui tanquam ductus
perſuaſione aduerſarij,quod ſi eſſet verum,ſequeretur quod nun⸗
quam reuocarentur reſponſiones poſitionibus facte, quia poſſet
peti reſtitutio.⁊ ideo Bal.videtur tenere contrarium in l.de tut.de
in integ.reſtitutio.⁊ etiam hic tenet contrarium,⁊ magis expreſſe,
valet quod niſi expreſſe appareat de dolo aduerſarij ponẽtis iſtud
dictum, aliter non procedat vt videtur velle Innoc.in c.cum cau⸗
ſam.de appel.De hoc dicto etiam vide aliquid per Imol.in l.fina.
§.iuſſus.de appella. Et ad gloſſ.in d.c.fin.de iureiuran.vide Inno.
in c.cum venerabilis.de except.⁊ in c.olim.⁊ per Bald.in l.edicta.
j.de eden.verſic.ſepe accidit.vbi omnino vide.⁊ ibi ponit de eo qui
errauit ponendo,an poſſit corrigere. ¶ ADDE. Quando confeſ⸗
ſio facta iudicialiter in actis, vel poſitio poſſit pretextu erroris
corrigi,vel reuocari, Roma.conſi.ccccxxv.

* CLAV. DE SESIS. ¶ Reuocare ſequitur Alexã.conſi.xlvij.
vol.j.⁊ conſi.lxxix.in fi.vol.ij.Vide Roma.conſi.cccxcj.in princip.
Claud.in l.Celſus.circa prin.ff.de vſucap.⁊ in l.naturaliter.§.nihil
commune.ff.de acquir.poſſeſſion.
c ALEX. ¶ Non colligitur. Imo dicit,quod colligitur de contra⸗
rio.quod gl.facit.ff.de confeſ.l.ſi is ſecundum d.Fran.de Rampo.
d ALEX. ¶ Pro facta in iudicio.Vide Bart.in l.poſſeſſio quoqꝫ.
§.⁊ ſi poſſeſſio.ff.de acqui.poſ.⁊ Bart.in l.non fatetur.in fi.de con⸗
feſſis.⁊ Bart.in l.iubemus.§.ſane.de ſacroſanc.eccleſ.
e ALEX. ¶ Pone caſum. Adde not.ſecundum Innocen.in capi.
cum olim.in fine.de cenſibus.quod licet contra confeſſionem quis
admittatur ad probandum contrarium, vt hic tamen contra in⸗
ſtrumenta que producit non admittitur.nec mirum,quia plus eſt
probatio inſtrumentorum quam confeſſio. ſecundum eum. Vide
tu Bart.in l.poſt legatum.in fi.§.de his quibus vt indign.⁊ dixi in
l.non fatetur.ff.de confeſ.

LEX VIII.

2 ☞ Confitendo ſcienter aliquem libertum. qui erat ſeruus, an ſer⸗
uus ſit liber.
3 Verba enuntiatiua fauore liberationis inducunt diſpoſitionem,
quando principaliter ſunt propter ſe emiſſa.nu.4.
5 Pactum inter dominum ⁊ ſeruum, valet, quando precedit natu⸗
ralis obligatio.
7 Iura realia que poſſunt ſolo conſenſu induci ⁊ tolli, per ſolã con⸗
feſſionem factam a ſciente inducuntur.

C Um teſtamentum. Hoc breuiter
dicit cum ſeq.
Verba enunciatiua erronea. ⁊ pro libertate non indu⸗
cunt diſpoſitionem hoc dicunt iſte due leges. ¶ Ad
euidentiam debes ſcire quod dixi in ſummario. ¶ Secundo nota
1 quod errantis voluntas † nulla eſt. Simile de iuriſdi.omni.iudi.l.ſi
per errorem. ¶ Opp.ff.ad l.Fal.l.j.§.ſi legatarius. Sol.gl.ibi pre⸗
iudicat ſibi in poſſeſſione,quia perdidit interdictum quorum lega⸗
torum.non in proprietate. ¶ Circa has leges formatur vna que⸗
2 ſtio † quero quid ſi ſcienter confeſſus eſt iſtos eſſe libertos,cum eſ⸗
ſent ſerui,an erunt liberi? Circa hoc Guarnerius poſuit vnã ſuam
gl.que dicit ſic. Cum ex ignorantia deficit id,quod fieret a ſciente,
vt fuit hic peccatũ, alias delictum.ita dicit gl.que expoſita ſecun⸗
dum vnum modum dicit, quod verba illa prolata a ſciẽte induce⸗
rent libertatem.ſecundum aliam expoſitionem dicit totum econ⸗
uerſo. Et vt intelligas, iſta diuerſitas eſt ex quadam cõſtructione
grãmaticali.nam illud relatiuum quod, poteſt referri, vt ſit ſuum
antecedens id quod ſiet a ſciẽte.Item poteſt intelligi vt ſit ſuũ an⸗
tecedẽs tota illa oratio,hic deficit,quod ſi fieret a ſciẽte. Iſtas ex⸗
poſitiones videatis in gl.quia ſunt clare ⁊ poſtea videbimus que
erit magis vera,arguamus pro vtraque parte. Primo.pro prima
expoſitione facit hic text.a cõtrario ſenſu,vbi dicit,ſi nõ ipſius ac⸗
3 ceſſerit iudiciũ.Item pro hoc facit.quia in liberationibus † verba
enunciatiua inducunt diſpoſitionẽ,vt l.tale.in princi.ff.de pact.Et
iſtam primã tenet hic gl.pro alia opi.facit.nam pactum inter do⸗
minum ⁊ ſeruũ non valet,vt l.interpoſitas.j.de tranſac.⁊ l.cum af⸗
firmes.de lib.cau.vnde iſta verba nõ inducunt liberationẽ de pre⸗
ſenti,nec de futuro obligant dominum.⁊ iſtam opi.tenuit Io.quam
opi.videtur tenere gl.in l.ſeq.⁊ vide gl. Pro hoc facit,quia in per⸗
dendo dominiũ, confeſſio facta etiam a ſciente non preiudicat, vt
ſ.eo.l.cum falſa.ſecũdum vnam lect.pet.⁊ Cy.hic enim referens te⸗
net iſtam ſecundã opi.dicẽs. quod manumiſſio ſeruorum vel ſit in
teſtamẽto,vel in eccleſijs.vt ſ.de his qui in eccle.manu.l.j.⁊ ij.Ego
puto opi.gl.eſſe verã.tam in hac l.quam in l.ſeq.nam verba enun⸗
4 ciatiua ad liberationẽ inducunt diſpoſitionem, † vt dixi per l.tale
pactum in prin.de pac.Hoc eſt verum,ſi proferantur principaliter
propter ſe. Ita loquitur glo.huius l.Secus ſi proferantur princi⸗
paliter propter aliud. Ita loquitur gl.l.ſeq. Facit ad hoc j.de teſt.
mili.l.ex his.quod plene no.in l.ex hac ſcriptura.ff.de dona. ¶ Ad
5 contraria reſpondeo non obſtat † quod pactũ dande libertatis in⸗
ter dominũ ⁊ ſeruum non valet,quia illud verum,niſi precedat na⸗
turalis obligatio,tunc enim valet. Ita loquitur hic. Ita intelligit
gl.ſua no.quam tene menti. Non obſt.ſ.eo.l.cum falſa,quia ibi lo⸗
quitur in trãſlatione dominij facienda in alium,quod nuda volun⸗
tate fieri nõ poteſt,ideo nõ nocet falſa cõfeſſio.hic loquitur de do⸗
minio perdendo per cõfeſſionem libertatis,quod fit ſola volunta⸗
6 te vtriuſqꝫ partis,nec eſt opus alio facto.Nõ ob.quod dicit † Pet.
in duobus locis ſit manumiſſio, quia imo in quolibet loco poteſt
fieri,vt habetis.j.de Lati.lib.tollen.l.j. ¶ Ex predictis dico,⁊ do
tibi vnam regulam,que limitat ea,que dixi tibi in l.cum falſa.ſ.eo.
7 † quod iura realia que poſſunt ſolo cõſenſu induci ⁊ tolli,vt hypo⸗
theca,vt ff.de pig.act.l.j.per ſolam cõfeſſionẽ factã a ſciente indu⸗
cerentur circa rem ipſius confitentis, per ea que dixi in hac lege.
Nec obſtat,l.cum falſa.que intelligitur quando agebatur hypthe⸗

caria, q2 ibi confeſſio nõ erat facta circa ius hypothece, ſed circa
quoddam adminiculum ipſis, ſcilicet circa proprietatem. Non
ſunt alia.

ADDITIONES.

a P. P A V. P. ¶ Ne paſſim. nunquid iuris ignorantia excuſet mulie-
rem ab inceſtu, ꝛ de quibuſdam alijs, vide. Roma. conſil. ccccvj.
Nunquid autem iuris ignorantia excuſet mulierem, militem ꝛ ru
ſticum ab excommunicatione, vide. Roma. in d. conſil. dvj. vide de
materia quomodo iuris error excuſet mulierem. vel ruſticum ꝛ
quid ſi non conſuluerint peritiores, Jaſo. in l. iuris ignorantia. C.
qui admit. per totum.
b A L E X. ¶ In muliere. Ignorantia iuris facilius preſumitur in
femina quam in maſculo, vide Bar. in l. non fatetur. ff. de confeſ. ꝛ
quod no. Bal. in l. pe. C. de his qui ſibi adſcri. ꝛ vide Bart. in l. j. §.
nunciatio. de ope. no. nun. ꝛ que ibi dixi.
c A L E X. ¶ Sunt mulieres. querit Bal. in l. ſcripture. C. de fide in-
ſtru. quid ſi mulier, vel ruſticus produxit duo inſtrumenta contra
ria, vtrum habeat locum diſpoſitio illius l. vcȝ ꝙ neutri credatur,
vide ibi, ꝛ refert Jo. and. in c. cum Joannes. de fide inſtr. qđ in mu
liere ꝛ ruſtico non poteſt eſſe ſimplicitas vbi eſt contrarietas, ꝛ
ideo ſi eſſent ſibi contrarij in teſtimonio, puniuntur ꝛ nunquã mu
lier ꝛ ruſticus excuſantur ab actu quem faciunt clam, ſm Bald. p
illam gl. in l. j. j. de interdi. ma. ꝛ adde quod non ſubuenitur mulie
ri ignoranti ius, in quaſi lucro ſicut nec in lucro. nec in quaſi debi
to, vt colligitur ex no. s. eo. l. ſi eman. ꝛ ibi glo. ꝛ ibi Bart. ꝛ docto. ꝛ
Bal. in l. iuris ignorantia. in princi. j. qui admit. ꝛ in materia vide
Bal. ꝛ que dixi l. j. C. de interdi. ma.

LEX X.

2 ¶ Debitum ex Falcidia qđ defalcatur de legato, dicitur indebi-
tum ciuiliter, ſed naturaliter debitum. ꝛ nu. 3. ꝛ num. 12.
4 Falcidia reſecat ipſo iure quo ad dominium, non quo ad obliga-
tionem naturalem. ꝛ ſuper nu. 2.
5 Defalcandum per Trebellianum dicitur naturaliter debitum. ꝛ
nume. 12.
6 Defalcãdum ratione legitime portionis debite filio, vel patrono
nullo modo eſt de iure debitum.
7 Debitum ex teſtamento minus ſolenni, dicitur debitum natura-
liter. ꝛ nu. 8.
10 Obligatio naturalis quandoque etiam abſque conſenſu contra-
hitur.
11 Obligatio ciuilis ꝛ naturalis, quando oritur ex eo quod peccat
in forma ſui.
14 Exceptio rei iudicate, eſt exceptio iuris ꝛ facti, non iuris.
15 Obligatio naturalis quando ſit, quod poſſit actionem produ-
cere.
16 Abſolutus per ſententiam quando remaneat naturaliter, ꝛ ciui-
liter obligatus.
17 Indebitum ciuiliter, ꝛ naturaliter tantum debitum, ſi ſoluatur
per errorem, quando poſſit repeti.
19 Compenſatio non admittitur contra repetentem indebitum.
21 Soluens per errorem indebitum naturaliter, ſed ciuiliter debi-
tum, quando repetat. ꝛ nu. 26.
22 Actio ciuilis ex chirographo, ꝛ ſic ex obligatione literarum, ori-
tur ante biennium.
23 Imperator poteſt producere actiones abſqȝ aliqua obligatione.
24 Pactum de non petendo, an tollat actionem etiam ciuilem.
25 Obligatio ciuilis, ꝛ non naturalis ex ſententia condemnatoria
oritur.
27 Soluens per errorem indebitum ciuiliter, ꝛ naturaliter, quibus
caſibus repetat.
29 Soluens debitum omni iure, ſed indebitũ ope exceptionis, quan-
do poſſit repetere.
30 Soluens tutus exceptione ex epiſtola diui Adriani, non repetit.
31 Exceptiones inducte ad rigorem iuris conſeruandum, que ſint.

Cum quis ius ignorãs. Duas partes
habet. Prima loquitur in ignorante ius. Secunda in
ignorante factum. Secunda ibi, per ignorãtiam enim.
Debitum naturaliter tantum, ciuiliter indebitũ, ſolutum per igno
rantiam iuris, non repetitur, ſed per ignorantiam facti repetitio
conceditur, hoc dicit. Pone caſum in terminis ſecundum opi. glo.
quam intendo tenere. ¶ Ad l. iſtam op. tutus exceptione fauora-
bili, quocunque errore ſoluens repetit vt l. qui exceptionem. ff. de
condic. inde. ſed heres hic eſt tutus exceptione fauorabili. ergo ꝛc.
non debet ergo adhiberi illa diſtinctio, errauit in iure, vel in facto.
Gl. in fi. gl. magne ſoluit, quod hic heres nõ erat tutus aliqua ex-
ceptione, quia nulla actione tenebatur: ergo exceptionem nõn ha-
bebat, que preſupponit actionẽ, vt l. ij. de excep. ¶ Secundo opp.
quando aliquis tractat de damno vitando, iuris ignorantia dat
repetitionem, ſicut ignorantia facti, vt l. error. ff. eod. ſed hic heres
tractat de damno vitando, igitur ſi in iure errauit, repetere poteſt.
a Gloſſ. Huius timore [a] in princip. tantum dicit. quod iſta lex debet
intelligi quãdo quis ſoluit debitum naturaliter, ſed ciuiliter inde-
bitum, vt legatum ex teſtamẽto non ſolenni, vel legatum quod de-
bebat defalcari per l. Fal. ꝛ ideo ille qui ſoluit ignoranter, non cer-
tat ſimpliciter de damno vitando. quia aliquo reſpectu ſoluit de-
bitum, ꝛ liberatus eſt a naturali obligatione, ideo adhibetur di-
ſtinctio, que ponitur in hac lege. Ultramon. reprehendũt exempla
iſtius gloſſ. dicentes quod ex teſtamento non ſolenni legatum non
debetur naturaliter. Item dicunt quod illud quod de legato de-
falcatur per falcidiam non debetur naturaliter, vt ſtatim exami-
nabo. Soluunt ergo contrarium ſic, quod hic heres certat de lu-
cro in caſibus poſitis ſupra, lucrum enim eſt ſibi retinere heredi-
tatem queſitam. Sed iſta ſol. non eſt vera, nam ante hereditatem
queſitam bene certat quis de lucro, ſed poſt hereditatẽ queſitam
hereditas cum ſuo patrimonio cepit eſſe vnita, ꝛ dici vnum patri-
monium, vt l. ſed ſi plures. §. filio. de vulg. ꝛ pup. ꝛ ideo ſi quid de
iſto patrimonio minuatur patitur damnũ, vt l. damnum. de damn.
* infect. certat ergo hic heres de damno. Teneamus ergo opi. glo. *
1 pro qua gl. ꝛ materia tota hic poſita declaranda, ſcias † quod qua-
tuor ſunt ſpecies indebiti. quoddam eſt indebitũ ciuiliter, ſed na-
turaliter debitum, de quo loquitur lex iſta. quoddam eſt indebi-
tum naturaliter, ꝛ ciuiliter debitum: quoddam eſt indebitum v-
troque iure, ſcilicet ciuiliter ꝛ naturaliter. quoddam eſt indebi-
tum ope exceptionis, ſed ciuiliter ꝛ naturaliter debitum. circa
quodlibet videamus exempla, ꝛ videamus qualiter per errorem
ſolutum repetatur.

Circa primum, quando eſt ciuiliter indebitum, naturaliter
2 debitum. gl. ponit exemplum in eo † quod de legato
b defalcatur [b] per Falcidiam. Contra iſtud dictum inſurgunt Ul-
tramon. vt Petr. dicens quod illud non debitum, neque ciuiliter,
neque naturaliter. Nam lex Falcidia reſecat legata ipſo iure, vt l.
Plautius. ꝛ l. lineã. ff. ad l. Fal. ꝛ l. j. §. ſi quis ex mortis. quo. le. ergo
nullo iure debetur. Preterea quando lex reſiſtet obligationi, non
oritur ciuilis, nec naturalis obligatio, vt l. non dubium. s. de legi. ꝛ
l. ſi non ſortem. in prin. ff. de cond. inde. ꝛ de fideiuſ. l. cum lex. ſed lex
falcidia reſiſtit legato, quod non excedat dodrantem, vt l. j. ff. ad le.
Fal. ergo nullo iure debetur. Gul. de Cug. in hoc tenet gl. noſtram.
Nam in legatis voluntas defuncti dominatur, vt l. in conditionib.
de condi. ꝛ de. ſed de iure antiquo permittebatur teſtatori legare
quãtum volebat. ſuperuenit lex Falcidia, que eſt contra teſtatoris
voluntatẽ, vt l. Titia. ff. ad l. Fal. Remanet ergo teſtatoris volun-
tas quod ſoluatur. ergo remanet naturalis obligatio. Idem tenet
3 Jac. But. nihil alleg. Cy. recitat hic Pet. ſimiliter. ¶ † Ego dico
opin. glo. noſtrarum eſſe veriſſimam. primo per caſum expreſſum j.
ad l. Falcid. l. j. vbi dicitur, quod qui ſoluit quod poterat per Fal-
cid. reſecare, nõ ſoluit plus debito, ergo apparet quod erat aliquo
iure debitum, ciuiliter non propter l. Falcid. ergo reſtat quod erat
naturaliter debitum. Preterea, ex eadem. l. probo ſic. Donari vi-
detur quod nullo iure cogente conceditur, vt l. donari. ff. de do. ſed
illud quod defalcatur per Falcid. ſi nullo iure eſt debitum, eius ſo-
lutio eſſet donatio, ſed hoc falſum, quia non eſt donatio. vt l. j. j. ad
l. Falcid. ergo ꝛc. erat ergo naturaliter debitum, cuius ſolutio non
dicitur donatio, vt l. hoc iure. §. pen. ff. de donat. Pro hoc optime
facit l. ſi patronus. §. de illo. de donatio. ꝛ ibi de hoc tetigi. ¶ Ad
contrarium dicit Petrus, quod Falcidia reſecat legata ipſo iure.
4 Doctor. non reſpondent, ſed reſpondeo, quod † reſecat ipſo iure
quo ad dominium, vt legibus ſupra allegatis. non autem quo ad
obligationem naturalem reſecat, vt ſupra probatum eſt. Non ob-
ſtat quod dictum eſt, quod lex reſiſtit obligationi, quia hoc eſt fal-
ſum. Dicit enim lex Falcidia, quod poſſit legare quis quantum
vult, dum modo apud heredes remaneat quadrans, hic non pro-
hibet teſtatorem vltra legare, ſed precipit apud heredem debere
remanere quadrantem. Preterea quod hoc ſit verum, apparebit
ex rõne quam dicã in queſt. de teſtamento non ſolẽni. Ex his con-
cluditur quod tua gloſſ. dicat veritatem. ¶ Extra. glo. quero quid
5 de eo quod defalcatur per Trebellianum? Reſpon. † quod natu-
raliter eſt debitum. ꝛ eius ſolutio non eſt donatio. Text. eſt rotun-
dus in l. debitorem. de his que in fraud. credito. ¶ Quero, quid
6 de eo quod defalcatur per legitimam † portionem debitam filio
vel patrono? Reſpon. illud nullo iure eſt debitum. quod apparet.
quia quocunqȝ errore ſolutum repetitur, vt l. ſi patronus in princ.
ff. de dona. ꝛ ibi eſt text.

Sumus Expediti de primo exemplo gloſſ. Secundum
7 exẽplum † eſt de legatis relictis in teſtamento
c non ſolenni: gloſ. dicit, quod illud eſt naturaliter debitum [c], vt j. de
condi. inde. l. fideicõmiſſum. ꝛ ff. de condi. inde. l. fideicommiſſ. Pet.
contra. ꝛ dicit, quod iſtud non eſt verum. quia obligatio naturalis
cõtrahitur cõſenſu, vt l. j. de pact. l. in his. §. Imperator. de ſol. Sed
in propoſito teſtator hic non conſenſit, quia non cognouit teſtamen
ab inteſt.

ab inteſtato,ſed ſcriptum in teſtamento. Item heres qui ab inte-
ſtato adiuit.hic non conſenſit, non enim eſt veriſimile quod velit
obligari. Preterea,dicit ipſe,quando illud quod agitur,peccat in
forma ſui,non oritur neque ciuilis neqꝫ naturalis obligatio.l.j.§.ſi
quis ita.ff.de verb.oblig.ſed hic teſtamentum peccat in ſui forma,
ergo ⁊c. Et per hoc apparet quod quedā equiparatio,quam facit
gl.in l.ſi poſt diuiſionem.§.eo.per quam concludit quod ex non ſo-
* lenni teſtamento naſcitur obligatio naturalis,illa non eſt bona *.
Gul.de Cug.in hoc ſtat cum Pet.aliqualiter tamen limitat,⁊ di-
cit ſic.Heres non contrahit cum legatarijs,ſed quaſi contrahit,vt
l.apud Julianum in fi.quibus ex cau.in poſ.eatur. Inſtit.de oblig.
que ex quaſi contractu.§.heres.l.ex maleficijs.§.heres.ff.de acti.⁊
oblig.Unde cum non ſit verus conſenſus,neqꝫ verus contractus,
nō poſſumus dicere,quod naturaliter obligetur,ſed quaſi natura-
liter.d.Jac.But.tenebat gl.noſtram.⁊ dicebat ſic.Heres ⁊ defun-
ctus preſumuntur eadem perſona,vt in aut.de iureiu.a mo.preſti.
in prin.ſed defunctus cōſenſit quod legatarius haberet iſta lega-
ta.ergo heres videtur conſentire. Iſte ergo fictus conſenſus natu-
8 ralem obligationem inducit. ¶ Sed ego † dico ſic,quod gl.tua di-
cit veritatem.Pro cuius euidētia debes ſcire,quid eſt dictum ali-
9 quis eſt obligatus naturaliter.dicit lex. Is naturaliter † tenetur,
qui de iure gentium tenetur,vt l.cum amplius.§.j.de reg.iur.Glo.
in l.Stichum.§.naturalis.de ſolutionibus.Sed ego reperio,quod
remota a teſtamento omni ſolemnitate ciuili, remanet debitum de
iure gētium,ſi poteſt probari relictum per duos teſtes,ergo natu-
liter debetur. Probo minorem. Conceſſum eſt priuilegium militi-
bus,quod poſſint teſtari quomodo velint remota omni ſolēnitate
iuris ciuilis,⁊ eos reponit Imperator in priſtino iure gentium vt
l.j.ff.de teſta.mili.ſed militis teſtamentū probatur per duos teſtes,
etiam non rogatos,vt no.in d.l.j.⁊ l.diuus.⁊ l.Lucius.de teſt.mili.
ergo apparet quod iure gentium valet legatum relictum coram
10 duobus teſtib.Preterea obligatio † naturalis contrahitur quan-
doque etiam abſque conſenſu, vel vbicunqꝫ remanet equitas na-
turalis.hoc eſt,de iure gentium. Capias exemplum.Ego gero ne-
gotia abſentis,vel ignorātis,vel furioſi,⁊ expendo vtiliter pro eo,
quis dubitat quod ipſe obligetur mihi naturaliter,⁊ ciuiliter,per
tit.de nego.geſt. Preterea, ex maleficio quis obligatur ciuiliter,⁊
naturaliter.⁊ dicitur hoc eſſe equum ⁊ ex equitate,vt l.non ſolum.
§.j.ff.de iniu.⁊ tamen iſte,qui delinquit,⁊ ille,in quem delinquitur,
in hoc non cōſentiunt.Equitas ergo naturalis eſt iſta,que produ-
cit iſtam obligationē naturalem. Pro hoc ff.de iuſti.⁊ iur.l.j.§.ius
naturale. Sed de iure naturali eſt equum quod ſuccedēs impleat
voluntatem defuncti,quantumcunqꝫ non ſit ſolennis,ergo de iu-
re naturali ad hoc tenetur.Hoc probo,primo per caſum.l.in teſta-
mento.ff.de fideicommi.lib.⁊ de rebus eorum qui ſunt ſub tute.vel
cura.l.fin.⁊ j.de fideicommiſſ.l.ij.⁊ eo.tit.l.fin.prout loquitur de eo
qui voluit ſolenniter teſtari. Inſtit.de fideicommiſſ.hered.§.fin.Et
per hoc apparet reſponſum ad illud , quod ipſi dicunt , quod hic
11 deficit conſenſus. ¶ Non obſtat quod dicunt, † quando id quod
agitur.peccat in forma ſui,nō oritur obligatio naturalis quia de-
betis ſcire quod in vltimis voluntatibus quedam eſt forma ſub-
ſtantialis,⁊ iſta eſt voluntas defuncti,⁊ iſta adeſt in q.propoſita.⁊
de illa loquitur ratio facta in contrarium, quando ceſſat, ſed hic
nō ceſſat.Quedam eſt forma probationis,vt quod ſint ibi ſeptem
b teſtes[b] ⁊ ſimilia,iſta forma licet ceſſet,non ceſſat obligatio natura-
lis,ſed ceſſat probatio,quantum eſt ad obligationē ciuilem,⁊ pro-
pterea dico quod vbicunque teſtamentum cenſetur non ſolenne,
propter voluntatem defuncti, vt quia pupillus vel furioſus, tunc
nō oritur obligatio naturalis, nec ciuilis, qꝛ ceſſat forma ſubſtan-
tialis. nec de iure gentium hoc equum eſt quod debeatur,vt j.de
teſta.milit.l.fin.vbi miles pupillus non poteſt teſtari,licet ei ſit re-
miſſa omnis iuris ciuilis ſolēnitas,vt ſit in ſtatu iuris gentium re-
poſitus. Idem dico, ſi teſtamentum deficit ex cauſa preteritionis
filij, quem teſtator ignorabat, quia tunc preſumitur quod deficit
e voluntas[e] teſtatoris,vt l.ſicut certi.⁊ l.ſi cum vel in vtero.j.de teſt.
12 milit. Et ex hoc etiam † apparet, quod illud quod reſecatur per
f Falcidiam ⁊ Trebellianicam,vt ſupra dixi, debetur naturaliter[f],
quia de iure gentium remanet debitum, ⁊ ſic apparet quod gloſſ.
noſtra eſt bene ſuſtentata.

13 **Tertium** Exemplum ponit † gloſ.ff.de condi.indebi.l.j.
in vero debitore abſoluto per ſententiam, tunc
enim ciuilis tollitur,⁊ naturalis remanet,vt l.Julianus.in prin.de
condi.inde. Ita dicit gloſ. Pet.contra,imo tunc remanet vtroque
iure debitum,nam cōtra actorem obſtat exceptio rei iudicate,ſed
exceptio preſupponit actionem, vt in toto tit.ff.de except.rei iudi.
⁊ l.ij.de except.ergo remanet ciuilis obligatio,quia naturalis ſola
non eſt ſufficiens ad producendum actionem, vt l.naturalis. ff.de
act.⁊ oblig.⁊ l.fideiuſſor.§.fideiuſſor.de fideiuſſo.⁊ l.iuris gentium.
§.quinimo.ff.de pactis. Preterea,actus agentium non operantur
vltra intentionem eorum,vt l.non omnis.ſi cer.pet.⁊ l.fi.j.ne filius
pro patre.ſed iudex abſoluens non intendit aliquem liberare, ſed
oſtendere liberatum eſſe, ergo non inducitur obligatio. Non ſunt
plures ſue rationes. ¶ Contrarium puto.tex.videtur expreſſus in
d.l.Julianus.in prin. Preterea,ſicut ſententia condemnatoria in-
ducit obligationem.ex qua oritur actio,vt l.iij.§.idem ſcribit.ff.de
pecu.eadem ratione abſolutoria debet tollere ciuilem obligatio-
nem.Pet.nititur reſpondere ad iſtam rationē,de qua reſponſione
non curo. Ad rationes Petr.reſpondeo ſic primo contra eum,ex
14 dictis eius ipſe tenet † quod exceptio rei iudicate ſit exceptio facti,
⁊ intentionis,non iuris,vt no.per eū in l.exceptiones.j.de excepti.
Sed poſito quod ſit exceptio iuris ſecūdum quod eſt verum, non
ſequitur,ergo ciuilis obligatio remanet. Et dum dicit quod natu-
ralis ſola non eſt ſufficiens ad producendum actionem concedo
15 iſtam. Sed hoc † eſt verum in naturali.que nūquam habuit ſecum
ciuilem,ſed ea que ab initio habuit ciuilem,⁊ ſic produxit actionē,
adhuc poteſt eam cōſeruare ſublata ciuili,vt ſ.in ſimili nota.in l.ſi
vnus.§.pactus ne peteret.ff.de pactis.⁊ probatur in exemplo de
muliere ⁊ viro. Mulier enim que nunquā fuit nupta viro,non po-
teſt parere filium,ſed nupta poteſt parere ⁊ conſeruare etiam viro
extincto. Ita in propoſito,obligatio ciuilis habet ſe ad obligatio
nem naturalē vt cauſa agens,obligatio naturalis habet ſe ad ciui-
lem vt patiens ſeu materia ex qua ius ciuile producit actionem.
Unde ſublata ciuili que producit actionem,poteſt obligatio natu
ralis remanere. ¶ Non obſtat quādo ipſe dicit,quod actus agen-
tium non operantur vltra intentionē agentis.cōcedo iſtam.⁊ cum
ſubdit,iudex non intendit eum abſoluere.iſtam nego.imo intendit
eum abſoluere,⁊ imponere finem liti,⁊ facere quod huic ius ciuile
amplius non obſtet,quinimo ſi iudex hoc non exprimat,intelligi-
tur.Caſus eſt ff.de arbi.l.quid tamē.§.j.⁊c. ¶ His ergo viſis debes
16 ſcire † quod iudex quandoqꝫ abſoluit reum,quia actor non proba-
uit,⁊ tunc fateor quod tollitur ciuilis,⁊ remanet naturalis. Ita lo-
quitur.l.Julianus.in prin. Quandoque iudex abſoluit reum,quia
nullo modo debitum, ⁊ tunc idem quia naturalis nō tollitur, quia
iudex non poteſt eam tollere.vt Inſti.de iure natu.§.ſed naturalia.
quia tamē res iudicata inter partes habetur pro veritate.l.res iu-
dicata.⁊ ibi no.ff.de re.iu. Iſtam naturalem obligationē pars con-
tra reum non poterit allegare de cetero. Idem ſi iudex abſoluiſſet
tanquam debitum, nō eſſet contractum.ar.l.fi.ff.de iureiu.l.ſi duo.
§.ſi quis iurauit.eod.tit. Sed ſi iudex abſoluiſſet tanquam indebi-
tum,nec adieciſſet nullo modo debitum,tunc intelligitur quaſi nō
debitum, ſcilicet ciuiliter.ſufficit enim quod actionē excludat.arg.
d.l.Julianus.in princ.de condic.indebi. Et hoc videtur ſentire do.
Jacob.But. Remanet ergo quod vera eſt gl.noſtra. ¶ Sunt alia
exempla de debito naturaliter tantum , que ſunt indubitata,vt ſi
quis promiſit pacto nudo,vt l.iuris gentium.§.quinimo.de pact.
l.in his.§.Imperator.de ſolu. Item in pupillo ſecundum ea que
plene no.in l.ff.de no.⁊ de reg.iur.l.pupillum.

17 **His** Premiſſis.pro declaratione noſtre materie,quero † vtrū
iſtud indebitum ciuiliter, ⁊ naturaliter tātum debitum,
ſi ſoluitur per errorem, an poſſit repeti. In hoc reperio tres opin.
Una fuit gl.noſtrarum.vt diſtinguamus.an ſoluatur per errorem
iuris,⁊ nō poſſit repeti.an per errorem facti.⁊ poſſit repeti. Caſus
eſt hic,⁊ j.ad l.Falc.l.error.ff.de condi.inde.l.fideicommiſſum.j.eo.
tit.de condic.indebi.l.fideicommiſſum.que leges proprie hoc pro-
bant in teſtamento non ſolenni,vel in eo quod reſecatur per Falci-
diam.alleg.etiā gl.ff.ad Mace.l.fi.ſed iſta lex non proprie facit.ſed
facit in ar.loquitur.enim ibi de eo quod eſt omni iure debitum.ſed
ope exceptionis indebitum. Fallit,dicit gl.in muliere.⁊ in minore,
qui ſoluentes per iuris ignorantiam repetunt , vt j.ad Velleia.l.
quamuis.§.interdū,de condi.inde.l.interdū.habes opi.gl. ¶ Pla.
fuit in cōtraria opi.ſimpliciter dicens.quod tale debitū quocunqꝫ
errore ſolutum non repetitur. Fallit in minore,vt d.l.interdum.de
condi.inde. Iſtam opi.Pla.tenet Pet.⁊ Jac.de Rau.⁊ probat ſic,
contra gl.noſtrā. Speciale eſt in minore,quod ſoluendo tale inde-
bitum repetit,in d.l.interdum.ergo in contrariū eſt in communes,
Preterea, cōdictio indebiti eſt inducta ex equitate naturali,vt ff.
de condi.inde.l.nā hoc natura.ſed equitas naturalis non eſt,quod
ab eo,qui habet debitū naturaliter,illud repetatur.ergo ⁊c. Pre-
terea.debitū naturale inducit compenſationē.ergo etiā cum quis
aget condictione indebiti ad tale debitū opponitur cōpenſatio.⁊
in hoc reſidet do.Cyn. Gul.de Cug.idem probat ſic. In pari cauſa
melior eſt cōdictio poſſidentis, vt l.ſi ſeruum.§.de illo ſequitur.de
ver.obli. Sed poſito quod ſit equitas naturalis ex parte repeten-
tis,eſt etiā equitas naturalis ex parte eius cui eſt ſolutū indebitū,
quia ſibi naturaliter debet,ergo eius cōditio eſt potior. Preterea
ego video quod ſolutū indebite poteſt pro alio debito retineri,vt
l.ſi non ſortē.§.ſi centū. ff.de condi.inde.ergo multo magis pro ſei-
pſo. Unde Gul.non tenet opi.gl.noſtrarū. Item opin. Pla.⁊ Pet.
nō tenetur ſimpliciter.⁊ probo ſic. Ego video,ꝙ per preſcriptionē
tollitur ciuilis,⁊ remanet naturalis, ⁊ tamē tale debitum ſolutum

per erroꝛem repetitur. vt l. ſi quis poſtquam. ff. de fideiuſſoꝛ. ergo
dictum Petri ſimpliciter non eſt verum. Ideo diſtinguit ipſe ſic,
Quoddam eſt debitum naturale tantum, quod nunquam habuit
communionem cum ciuili. ⁊ iſtud quocunqꝫ erroꝛe ſolutum non re-
petitur, per rationes pꝛedictas ſ. per Pet. contra glo. arg. l. etiam.
ff. de compen. Quoddam eſt debitum naturaliter, quod ab initio
fuit mixtum cum ciuili. Et hic aduerte, quia quandoqꝫ ciuilis obli-
gatio fuit ſublata facto hominis. ⁊ tunc idem, quia quocunqꝫ er-
roꝛe ſolutum non repetitur, vt l. Iulianus, in pꝛin. de condi. indebi.
l. ſi pene cauſa. in pꝛin. eo. tit. quod quiſque iuris. l. iij. in fi. que leges
non diſtinguũt. Ratio ſecundum eum. quia quandoqꝫ ciuilis tol-
litur facto hominis, ⁊ potuit eſſe quod fuit ſublata iniuſte, ideo lex
voluit quod quocunqꝫ erroꝛe ſolutum non repetatur. Quandoqꝫ
illa ciuilis tollitur ex legis diſpoſitione ⁊ tũc diſtinguitur, aut ſol-
uitur per erroꝛem facti, ⁊ repetitur, vt l. ſi quis poſtquã. ff. de fide-
iuſſ. alias non repeteretur, vt l. ſi. rem ra. hab. Ratio, quia quando
lex tollit ciuilem, tollit eam ſuadente aliqua equitate, ⁊ ideo fuit
adhibenda pꝛedicta diſtinctio. ¶ Iſta verba Bul. non placent in
aliquo membꝛo. Nam in pꝛimo membꝛo, dum dicit, quod quando
ab initio fuit naturalis ſola ſine ciuili, quocunqꝫ erroꝛe ſolutũ non
repetitur. Dicit contra caſum in l. erroꝛ. ſ. ad l. Fal. etiam ſecũdum
opi. ſuam. Item ſecundum ⁊ tertium membꝛum. non placent quia
quando ciuilis tollitur facto hominis, vel hoc fit a iudice, vt d. l.
Iulianus. ⁊ iudex hoc facit authoꝛitate legis. vnde lex ipſa vide-
tur facere. vt l. ſanctio legum. ff. de penis. ⁊ ſic eſt eadẽ ratio, quod
quãdo tollitur per legem, vel tollitur ſola ciuilis per hominẽ, hoc
eſt pꝛincipẽ, vt d. l. iij. in fi. quod quiſqꝫ iur. tũc cum pꝛinceps ſit lex
animata, eſt eadem ratio, que eſt in l. vnde nõ placet. Breuiter te-
ne opi. gl. noſtre, quod tale indebitũ ſolutum per ignoꝛãtiam facti
repeti poſſit. Ita intelligo l. Iulianus, ⁊ l. ſi pene. de condic. indebi.
quod quiſqꝫ iur. l. iij. in fi. Quod dixi de erroꝛe facti, intelligo pꝛo-
babili. Nam ſi ſolueret per erroꝛem facti impꝛobabilem, eſſet idem
quod in erroꝛe iuris, vt l. erroꝛ. ⁊ l. regula. ⁊ l. nec ſupine. ¶ Reſpõ-
deamus ad rationes eoꝛum. dicũt ipſi, ſpeciale eſt in minoꝛe, ergo
in contrarium eſt ius cõmune, ergo ⁊c. Reſpon. ſpeciale eſt in mi-
noꝛe hic, quod ſoluẽs per ignoꝛantiã iuris repetit, ſecus eſt in ma-
ioꝛe. ¶ Item dicunt, condictio indebiti nititur equitate, ſed nõ eſt
18 equum hic quod repetatur ⁊c. † Reſpon. tit. de condi. inde. conti-
net in ſe quandã reſtitutionis cauſam, vt ſicut minoꝛ reſtituit̃ pꝛo-
pter etatem, ita errans erroꝛe facti pꝛobabili reſtituatur pꝛopter
erroꝛem ex illo titul. de condic. indebi. ⁊ ſic apparet quod equitas
adeſt, ſcilicet in iuſta cauſa reſtitutionis. ¶ Preterea dicunt ipſi,
poſſet opponi cõpenſatio, ergo ⁊c. vt l. etiam. ff. de cõpen. Reſpon.
19 opponi poteſt cõpenſatio † pꝛo debito naturali contra petentem,
non contra repetentẽ. Ita videtur velle gl. in l. interdum. de condi.
inde. expꝛeſſius in l. cum is. §. j. eo. tit. vbi glo. Ratio, quia cauſa iſta
cum quandam reſtitutionẽ contineat, ante omnia iſte qui pꝛopter
ſuum erroꝛem pꝛobabilẽ eſt expoliatus, debet reſtitui in pꝛiſtinum
ſtatum. que ratio in petente ceſſat. ¶ Preterea, dicunt ipſi, in pari
cauſa potioꝛ eſt conditio poſſidentis, concedo, ſed hic non eſt par
cauſa. nã ille, cui debet̃ naturaliter, habet equitatẽ in genere ſuo,
iſte qui agit condictione indebiti, habet equitatẽ in ſpecie, vt reſti-
20 tuatur ante omnia, vt dictum eſt. ſed † equitas in ſpecie pꝛefertur
equitati in genere, vt l. j. de vſu. ⁊ ibi no. per Dy. ⁊ no. per eundem
in regula poſſeſſoꝛ. de reg. iur. lib. vj. ¶ Preterea, ipſi dicunt, So-
lutum indebite poteſt pꝛopter aliud debitũ retineri, ergo pꝛopter
ſeipſum, vt l. ſi non ſoꝛtem. §. ſi centum. de condi. inde. Reſpondeo,
poteſt retineri pꝛopter aliud debitum, ſcilicet ciuiliter ⁊ naturali-
ter, licet pꝛopter aliud debitum naturaliter tantũ non, ⁊ ſic rema-
net defenſata gl. noſtra. Habemus de quatuoꝛ articulis expeditũ
pꝛimum articulum. ¶ Videamus de ſecundo, ſcilicet quod eſt in-
21 debitum naturaliter † ⁊ ciuiliter debitũ. ⁊ pꝛimo queramus exem-
pla. Gl. ff. de condi. inde. l. j. ponit multa exempla. Inter alia ponit
de chirographo, ſeu literarum obligatione ante biennium. Ultra-
montani contra, dicunt enim quod ante biennium non eſt nata ci-
uilis, neque naturalis obligatio, nam ille, qui pꝛomittit ſpe future
numerationis, pꝛomittit ſub conditione. ergo ante conditionem
nulla eſt nata obligatio, vt l. cedere diem. de ver. ſig. ⁊ iſtud dicebat
Iaco. de Rau. Pet. hoc repꝛobat. ⁊ idem Bul. dicentes. quod nec
gl. dicit verum. nec Iac. de Rau. imo ſtatim eſt nata ciuilis, ⁊ natu-
ralis obligatio. quod pꝛobãt ſic. Contra obligationem legitimam
literarũ, datur exceptio non numerate pecunie vt l. ſi ex cautione.
⁊ l. in contractibus. j. de non nu. pecu. ⁊ Inſtitu. de lit. obligat. ergo
pꝛeſupponit actionẽ, quia exceptio eſt excluſio actionis, ſed ſi eſt
actio, ergo oꝛitur exceptio ex naturali ⁊ ciuili obligatione. Inſtit.
de obl. in pꝛin. Preterea lex dicit, quod condicit obligationẽ, ergo
erat obligatus, vt j. de condi. ob cau. l. ſi cum exiguum. de non nu.
pecu. l. ſi quaſi. Preterea, ſi contractus non impleatur, non impe-
ditur obligatio ciuilis, ⁊ naturalis, licet obſtet exceptio, vt l. Iulia-
nus. §. offerri. de act. empt. Preterea, ſi contractus habet debitam
formam in ſe, licet cauſa nõ ſit iuſta, parit ciuilem ⁊ naturalẽ obli-
gationem. Exemplum patet in cõtractu celebꝛato dolo, vel metu.
Ita in pꝛopoſito, talis contractus habet debitam ſui foꝛmam. er-
go ⁊c. ¶ Dominus Iac. But. tenebat gl. noſtram, tamẽ pertran-
ſibat multum ſub nube. Dico gl. noſtram dicere veritatẽ, ⁊ ad hoc
22 oſtendendum pꝛemitto illud, quod ſupꝛa dixi. Is † naturaliter eſt
obligatus, qui iure gẽtium tenetur, poſtpoſitis pꝛeceptis iuris ci-
uilis, vt l. cum amplius. ff. de reg. iur. Sed ſi ego pꝛomitto tibi dare
centum, ſpe future numerationis, credens quod tu mihi mutues,
antequam mutues, ceſſat equitas quare debebã tibi teneri natu-
raliter, ergo nõ teneoꝛ. quod hoc ſit verum, do tres tex. ff. ſi cer. pe.
l. qui pecuniã. ⁊ lex parua eſt, vbi dicitur, quod habet in poteſtate,
ne accipiendo ſe obliget. Apparet ergo quod non eſt obligatus.
intellige ſcilicet naturaliter, nam ciuiliter non eſt dubium quod eſt
obligatus. Ad idem ff. que res pig. oblig. poſſunt. l. pen. qui potio.
in pigno. habean. l. j. in fi. ¶ Ad contraria reſpondeo bꝛeuiter. Ad
pꝛimum dum dicunt, pꝛomittit ſub cõditione. nego, imo pure pꝛo-
mittit confidens de numeratione futura. Ad id quod dicunt, ex eo
quod competit exceptio, ergo ⁊ actio, ergo vterqꝫ eſt obligatus.
nego iſtam conſequentiã. quid enim repugnat, quod ex ciuili obli-
gatione ſola oꝛiatur actio? Certe nihil. dices tu, imo repugnat
exemplum quod dediſti, quod ciuilis obligatio habet ſe vt pater,
g naturalis vt mater[g], actio vt filia. ergo ſequitur quod filia deſcen-
deret ex patre ſolo abſqꝫ matre, quia ex ciuili ſola? Reſpon. non eſt
repugnantia aliqua: Sicut enim Deus conditoꝛ omnium creauit
vnum hominem abſqꝫ patre ⁊ matre, vt Adam, creauit alium ho-
minem ex viro abſque muliere, vt Euam, creauit alium ex muliere
23 abſqꝫ viro, ⁊ hic fuit Chꝛiſtus, ita Imperatoꝛ, cõditoꝛ † actionum,
quaſdam actiones pꝛoducit abſqꝫ aliqua obligatione de mundo,
⁊ iſte ſunt actiones datiue, que nullam habent matrẽ nec patrem,
de quibus per gl. in l. cum mota. de tranſac. de act. ⁊ obl. l. j. Eodem
modo hic introducit actionem ex patre abſque matre, vt ex obli-
gatione ciuili abſque naturali. non video repugnantiam, maxime
cum text. Inſtit. de oblig. in pꝛinc. dum diffinit obligationem, ſe re-
ferat ad ciuilem in eo quod dicit, ſecundum noſtre ciuitatis iura.
ergo ſecundum ius ciuile. Item dicunt ipſi, cum dicitur obligatio,
ergo erat obligatus. iſtam nego, quia cum dicitur liberatio de fa-
cto, hoc eſt inſtrumentoꝛum caſſatio, vt l. diſſoluta. j. de condi. ſine
cauſa multo magis hic, vbi erat aliqua obligatio, ſcilicet ciuilis.
Item dicunt, licet contractus non impleatur, tamen oꝛitur ciuilis
⁊ naturalis obligatio, vt l. Iulianus. §. offerri. ff. de acti. empt. Re-
ſpon. in contractu emptionis. ⁊ venditionis, ⁊ in ſimilibus nõ con-
trahitur obligatio pꝛincipaliter ſpe future traditionis, ita quod
iſta ſit cauſa pꝛoxima obligationis, ſed ſpe obligationis coꝛrelati-
ue. ideo enim pꝛomitto tibi pꝛetium, quia pꝛomittis mihi rem. ⁊
ideo obligoꝛ tibi, quia obligaris mihi. ⁊ iſta eſt cauſa pꝛoxima obli-
gationis, ⁊ ideo vna ſublata reſoluetur alia, vt l. ſi. de accepti. ff. de
reſcind. vendi. l. cum emptoꝛ. Nec obſtat ſi opponeres de pupillo
emente, vt potes videre per te, ſed in queſtione pꝛopoſita cauſa
pꝛoxima quare tibi pꝛomitto, eſt ſpes numerationis, licet enim ti-
bi pꝛomittam pure incontinenti, ⁊ hoc agitur cum ſolennitate ci-
uili, vt tibi tenear, tamẽ etiam iſtud agitur inter nos, ſcilicet ſi non
accepero, vel ſi non mutuabis, non tenear, vnde de equitate natu-
rali non teneoꝛ. Dices tu. Iſta obligatio ciuilis, que contrahitur
literis, vel ſtipulatione, contrahitur conſenſu, vt l. j. ff. de pact. ergo
eodem momento conſentio quod obliger, ⁊ quod non obliger, ⁊
ſic eſt contradictio, vt l. vbi repugnantia. de reg. iur. Reſpon. dico
quod iſte conſenſus ⁊ diſſenſus ſunt diuerſis reſpectibus conſen-
tio enim quod obliger ſolennitate ciuili, conſentimus etiam inui-
cem, quod non tenear in veritate, niſi in numeratione ſecuta. Hoc
pꝛobant dicte leges allegate. l. qui pecuniam. pꝛeallega. ⁊ d. l. j. in fi.
Item dicunt ipſi, ſi cõtractus habet debitam foꝛmam, oꝛitur obli-
gatio ciuilis ⁊ naturalis, vt in contractibus celebꝛatis dolo, vel
metu. Reſpond. in illis contractibus eſt conſenſus coactus, licet
cõtractus non habeat iuſtam cauſam in ſe, ſed in iſto non eſt con-
ſenſus, vt dictum eſt. Concludo ergo quod exemplum gl. eſt bonũ.
¶ Aliud exemplum ponit gl. quando pꝛeceſſit obligatio ciuilis,
24 ⁊ naturalis, ⁊ poſtea ſecutum eſt pactum † de non petendo, quia
per pactũ tollitur naturalis, ⁊ remanet ciuilis, vt l. ſtichum. §. na-
turalis. ff. de ſolu. Bul. de Cug. in hoc dicit, quod eſt aduertendum
qualiter foꝛma pacti fiat. Aut enim facio pactum de non petẽdo,
⁊ non tollitur naturalis, quia iſtud pactum non apponitur ad tol-
lendum obligationem, ſed ad impediẽdam petitionem. Aut libero
te per pactum ⁊ tunc tollitur naturalis. Ita dicit in §. pactus ne
peteret. ideo modo omitto, ſed dicam alias. Poſſemus etiam po-
h nere exemplum in ſententia condemnatoꝛia[h], ex qua oꝛitur obli-
25 gatio ciuilis, † ⁊ non naturalis, licet quidam contradicant, vt dixi
in l. labeo. j. quomodo ⁊ quã iudex. tenendo iſtã opi. quod ex ſenten-
tia condemnatoꝛia non oꝛiatur niſi ciuilis obligatio, tamẽ lex dat
ei fomẽtum, ⁊ auxilium in tantũ, vt contra eam nulla oꝛiatur exce-

ptio, ⁊

ptio,⁊ tũc haberet vim ciuilis ⁊ naturalis preſumpte,vt dixi in d.
l.ab eo.⁊ idem in obligatione literarũ poſt bienniũ,nã poſt bieniũ
lex preſumit naturalẽ obligationẽ. Vñ eſt ibi naturalis ſolum pre
ſumpta ſine exceptionis obſtaculo. Expeditis exemplis venio ad
26 queſtiones. Quero,† vtrũ indebitũ naturaliter,⁊ ciuiliter debitũ,
ſolutũ p errorẽ poſſit repeti. Gl. dicit hic qđ regulariter ſic. Fallit
in caſibus,vt habes in ea. Tu vero.lz glo.bene dicat,dic per alia
verba,⁊ melius intelligemus,qñqz eſt indebitũ naturaliter,ſed ci-
uiliter debitũ,tñ eſt ibi naturalis preſumpta,ita ꝙ nulla obſtat ex
ceptio,⁊ tunc ſolutũ non pōt repeti, vt puta ſolutũ autoritate rei
iudicate,vel in obligatione literarũ poſt bienniũ,vt l.j.ȷ̃.de condi.
inde.⁊ mandati.l.ſi fideiuſſor.§.in omnibus. Qñqz eſt debitũ ciuili
ter tantum,cui obſtat exceptio,⁊ tunc ſolutũ quocunqz errore po
teſt repeti,vt l.ſi non ſortẽ.§.indebitũ.⁊ §.adeo.de cond.inde. Fal-
lit ſi ſoluatur ex cã tranſactionis vere vel preſumpte,vere vt.ȷ̃.de
cond.inde.l.ij.⁊ ff.de cond.ind.l.in ſumma.in princ.nam ibi incipit
eſſe debitum ex alia cã,preſumpte,vt in illis cauſis,que per inficia
tionem creſcunt. Nam tunc ſoluẽdo videor ſoluere animo cõpen-
ſandi,ne negando incidã in duplũ,vt ȷ̃.de cõd.ind.l.ea que.⁊ Inſt.
de obl.que ex quaſi contractu.§.fi. Expeditus eſt ſecundus articu
27 lus. Tertius articulus eſt quando eſt vtroqz † iure indebitum,in
hoc non egemus exẽplis,vt quãdo nullo modo eſt promiſſum,vel
debitũ,ſed qs putabat ſe teneri,vel fuit debitũ,⁊ eſt liberatus ſolu
tione,vel acceptilatione,vel alio modo,de his qui ponũtur Inſt.
qui.mo.tol.obli.iſto caſu ſolutũ quocunqz errore repetitur,vt l.ſz
⁊ ſi me putẽ.in prin.ff.de cond.inde. Fallit in caſibus ſi ſoluat au-
thoritate rei iudicate.vt l.j.de cond.ind.⁊ l.ſi fideiuſ.§.in omnib.ff.
mand.⁊ l.ſi ſuſe.§.j.rem ra.ha. Item ſi ſoluatur ex cauſa trãſactio-
nis,vt l.ij.ȷ̃.de cond.ind.⁊ l.in ſumma.in prin.de cond.ind.ff. Item
fallit in cauſis,que creſcunt per inficiationẽ.vt dictũ eſt.⁊ hoc no.
plenius in l.eleganter.in fi.de cond.ind.⁊ eſt expeditus articulus
tertius. ¶ Quartus articulus eſt,quando eſt vtroqz iure debitũ,
ſed ope exceptionis indebitũ. Exemplũ ponit gl.in Macedonia
no ⁊ Velleiano. Anteꝙ vadã vlterius,quero que eſt ratio, ꝙ iſte
exceptiones Macedoniani,⁊ Velleiani,nõ tollunt obligationem
28 naturalẽ? Rñdeo,† q: non ſunt inducte equitate naturali,ſed ma-
gis ex morib.ciuitatis noſtre Roma. Vñ de iure ciuili nõ tollunt
naturalẽ,vt Inſt.de legi.agna.tut.§.fi. Sed quare non tollunt ciui
lem obligationem? Reſpondeo,q: verba legis inducentis has ex-
ceptiones,non tendunt ad perimendũ obligationem, ſed ad im-
pediendum petitionẽ, dicunt enim ne actio petitio ve detur,non
autem dicunt, quod mulier intercedendo non obligetur,vt l.j.in
prin.ff.ad Mace.⁊ ad Velleian.l.ij.§.j.⁊ ideo dicit hec gl.quod eſt
debitum ciuiliter, ⁊ naturaliter, ſed ope exceptionis indebitum.⁊
ideo quicquid gl.dicat non habet locũ in exceptionibus que pro-
cederent ab equitate naturali,quia tunc naturalem obligationem
tollerent, ⁊ remaneret ciuilis.⁊ de iſto membro dictum eſt ſupra.
¶ An autem tale indebitũ per errorem ſolutum poſſit repeti.glo.
29 facit † quatuor membra. Primum quandoqz quis eſt tutus exce-
ptione dilatoria, tunc ſolutum quocunqz errore non repetitur,vt
l.in diem.⁊ l.nam ſi cum morar.ff.eo.licet quidam contrarium di-
xerint.⁊ vide gl.que dicit veritatẽ.dices tu,dies ſolutionis eſt ſum-
ma pars obligationis, ⁊ ideo qui ante diem ſoluit , videtur quod
poſſit repetere, ſicut ille, qui plus in quãtitate ſoluit,vt ȷ̃.dicam.
i Reſpondeo,illud plus propter diem conſiſtit in interuſurio ᶦ me-
dij temporis, quod poſſet lucrari. Iſta autem ratio lucri inducit
repetitionem ⁊ etiam actionem ex cõuentione partium, ſeu ex vo-
luntate teſtatoris. Et ita loquuntur omnia iura que inuenies ad
hoc. Actiones vero , que introducuntur ex poteſtate legis, non
dantur propter iſtud lucrum,ſeu contemplatione huius lucri,vt l.
ſi ſterilis.§.cum per venditorem.de act.emp. ¶ Secundum mem-
brum eſt,quia iſta exceptio quandoqz eſt perpetua,⁊ fauorabilis,
tunc ſolutum quocunqz errore repetitur, vt l.qui exceptionem.ff.
eo.vide glo. ¶ Contra iſtud oppo.exceptio,que inducitur ab epi-
ſtola diui Adriani,eſt fauorabilis:quia fauore fideiuſſorum indu-
30 cta eſt.quod apparet,quia ei poteſt renuntiari,ſed tutus † illa ex-
ceptione per errorem ſoluens non repetit, vt l.ſi teſtamento.§.pe.
ff.de fideiuſſo.ergo tutus exceptione fauorabili ſoluens per erro-
rem non repetit. Gl.voluit ſoluere,Inſtit.de fideiuſſo.§.ſi plures,
nec bene dicit. Dy.voluit ſoluere in l.cõtraria,⁊ ſoluit peius. Ego
dico quod exceptio procedens ex epiſtola diui Adriani eſt de ex-
ceptionibus que inducuntur ad rigorem iuris conſeruandum,vt
ȷ̃.ideo non cadit ſub iſto membro. ¶ Tertium mẽbrum eſt,quan-
do exceptio eſt perpetua,⁊ odioſa,vt Macedoniani, tunc diſtin-
guo ſic. Aut eſt ſolutum per errorem iuris,⁊ nõ poteſt repeti. Aut
per errorem facti,⁊ tunc ſic,vt l.qui exceptionem.de condi.indebi.
⁊ l.vlti.ff.ad Macedonianum.⁊ vide gl. In hoc nihil eſt dicẽdum.
quia gl.dicit optime. ¶ Quartum membrum eſt,quãdo exceptio
dubia,tunc exceptio dubia iudicatur perpetua,vt l.ſufficit.de cõ-
dic.inde,⁊ vide gl. ¶ Quintum ⁊ vltimum membrum eſt,quando
aliquis eſt tutus exceptione aliqua,inducta ad rigorem iuris con-
ſeruandum , tunc ſolutum quocunque errore non repetitur.ff.de
condi.inde.l.Iulianus.⁊ ȷ̃.de condi.indebi.l.j.vide gloſ. Aduerte,
quid vult dicere glo.de exceptione inducta ad rigorem iuris con-
ſeruandum.ſi velles intelligere de exceptione rei iudicate, non di-
ceret bene,quia illa cadit ſub primo membro,ſecundum glo.opin.
noſtre,quando eſt indebitũ ciuiliter.ſed naturaliter debitum,ideo
31 cum allegat ȷ̃.de condi.indebi.l.j.non bene cadit hoc. Sed ego † in-
telligo exceptiones inductas ad rigorem iuris conſeruandum,ex-
ceptione litis pendentis, de qua loquitur d.l.Iulianus.in prin.de
condi.inde. Item ſi ſim tutus exceptione for.⁊ idem in ſimilibus,
que non reſpiciunt obligationem,neque actionem,ſed ſolum con-
ueniendi facultatẽ.⁊ ideo dico quod exceptio epiſtole diui Adria-
ni,⁊ exceptio,quam habent fideiuſſores hodie per authen.de fide-
iuſſ.⁊ duo rei per authen.de duobus reis,ſunt de illis exceptionib.
que ſunt inducte ad rigorem iuris conſeruandũ.non enim tendunt
ad perimendam obligationem,vel actionem principaliter,ſed ten-
dunt ad hoc,vt alius prius conueniatur, licet per quandam con-
ſequentiam poſſit euenire vt ille prius conuentus ſoluat, ⁊ alias
liberetur.illa liberatio erit propter ſolutionem . non vigore illius
exceptionis, ideo tutus hac exceptione ſoluens non repetit,vt l.ſi
teſtamento.§.ij.de fideiuſſ.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Huius timore. Vide glo. Bart.⁊ Pau.de Caſt.in l.ſi
poſt diuiſionem.ȷ̃.eo.ti.⁊ ibi Bal. Aduerte tamen quod contra gl.
facit, quod imo ex teſtamento non ſolenni non debeatur naturali-
ter.l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto.in verbo,accreſcere.quia ſi
eſſet verum , quod relictum in teſtamento non ſolenni naturaliter
deberetur,non haberet locũ ius accreſcendi. neceſſe ſit quod por-
tio deficiens in totum deficiat, vt eſt tex.in l.ſi duo patroni.in prin.
⁊ ibi no.gl.⁊ doc.ff.de iureiuran.pro ſolennitate videas gl. Bart.⁊
Pau.de Caſt.in l.ſi poſt diuiſionem.ȷ̃.eod.⁊ ibi etiam Bart.
* CLAV. DE SEISS. ¶ Opi.gl. Iſtud videtur contra text.in l.
ſi ſponſus.§.fi.ver.nec de ſuo.⁊ ver.que ſententia.ff.de donat.inter
virum ⁊ vxorem.
b ALEX. ¶ Defalcatur. Vtrum id quod de legato defalcatur per
Falcidiam ſit debitum naturaliter vel nullo modo,⁊ hic dictis per
Bar.inquantum dicit quod eſt naturaliter debitum. Adde quod
idem tenuit gloſ.⁊ ipſemet Bart.in l.j.ff.de condi.inde.idem etiam
tenet ipſe in l.ſi patronus.ff.de do. Idem tenet ipſe Bart.in l.j.§.ſi
quis ex mortis.ff.quo.le.idem Bart.in l.j.in prin.ff.ad l.Fal. Idem
etiam tenet Gul.de Cug.⁊ Iacob. Butr.vt refert hic. Idem tenet
Bald.in d.l.j.ff.de condi.inde.ſed Pet.de Bella pertica.⁊ Vltra-
mon.tenent hic,quod nullo iure ſit debitum.⁊ hanc opin.ſequitur
hic Bald.⁊ Bart.in l.error.ȷ̃.ad l.Fal.⁊ Ioan.de Imo.in l.j.ff.ad l.
Fal.⁊ in c.fi.de ſol. Et hanc opi.tenet do.meus in d.§.j.cõtra Bar.
Sed tu non recedas a Bart.per tex.in l.fi.ad l.Falc.⁊ per id quod
ipſemet Bart.not.in l.j.C.ad l.Fal.ſed do. Bene.de Plum.fuit in
alia mirabili opi.dicens, quod eſt debitum naturaliter,⁊ ciuiliter,
per plures rationes,quas habes in l.fi.ȷ̃.ad l.Falcid.
c P. PAV. P. ¶ Debitum. Quomodo intelligatur quod ex teſta-
mento minus ſolenni oriatur naturalis obligatio.vide Alexand.
conſil.ccxij. Item nota vbi contrahimus ſuper re,cuius commer-
cium particulariter non habemus non cõtrahitur etiam natura-
lis obligatio.l.j.C.ne lic.hab.metro.lib.xi. Ro.ſing.declxxxiij.inci.
an obligatio. Item vide Iaſ.poſt alios,in l.ſi poſt diuiſionẽ.ȷ̃.eod.
vbi ponit quod inter coheredes non oritur, ideo ſi filius inſtitua-
tur, ⁊ in eo alius extraneus, in teſtamento minus ſolenni, non te-
netur filius,etiam in foro cõſcientie dare extraneo portionem ſibi
relictam. Item an ſicut ex teſtamento oritur naturalis obligatio
etiam ſi non ſit ſolenne pro legatis. Idem ſi pro hereditate. Et an
in foro conſcientie heres ⁊ legatarius retinere poſſint ſibi relicta,
vide Iaſ.in l.nemo poteſt.ff.de lega.j. Item illud quod poteſt reti-
neri per Falcidiam dicatur naturaliter debitum , vide late Bart.
in l.fi.de ſolu.⁊ ibi ponit an ex teſtamento minus ſolenni obligetur
quis naturaliter.
* CLAVD. DE SEISS. ¶ Illa non eſt bona. Tenẽdo hanc
opin.limita vt per Aret.in l.nemo poteſt.ff.de leg.j.
d IOAN. FRANC. RVERENS. ¶ Et quod ſint ibi ſeptem
teſtes. Adde quod Bar.ſibi contrarius in l.nemo poteſt.ff.de le.j.
tenet quod numerus teſtium ſit de ſubſtantialibus teſtamenti.
e ALEX. ¶ Deficit voluntas. Iſtud eſt verum tenẽdo opinio.
Bart.hic in authen.ex cauſa,ſed ſecus tenendo opin. Bart.⁊ alio-
rum in d.l.ſi cum vel in vtero.⁊ in d.authen.ex cauſa.
f ALEX. ¶ Naturaliter. Et in iſto puncto vide Bald.in l.ſi cum
vel in vtero.hic allega.⁊ vide Bart.in l.militis.§.miles.ff.de teſta-
men.milit.
g ALEX. ¶ Naturalis vt mater. Contrarium tenet Bar.in l.etiã.
ff.de mino.⁊ Bart.in l.fin.ȷ̃.in quib.cau.in inte.reſti.non eſt nece.

h ALEX.¶Condemnatoria.Adde Barto.in d.l.ab eo.⁊ in l.iij.ff.
de condi.indeb.ſed Bar.tenet contrarium in l.Julianus.de con-
dict.indeb.
¶Pro concordia.Aduerte quod ſententia condemnatoria pa-
rit ſolum actionem ciuilē,nō naturalē.Ita Bar.in hac l.cū quis.
ver.poſſemus etiam ponere exemplum.⁊ in l.j.ff.de cond.ind.Idē
Bar.in l.ab eo.C.quomodo ⁊ quando.iud.do.Alex.in ſua apoſtil
la in hac l.cum quis allega.Bar.ſibi contrarium in l.Julianus ve
rum debitorem.ff.de condi.inde.ver.item dubitatur vtrum res iu
dicata. Tu dic, forte eſt contrarium. ſed ſubtiliter poteſt ſaluari
Bartol.quia in d.l.Julianus.non ſimpliciter dicit obligationem
naturalem ex ſententia,ſed ex eo fonte vnde regulariter oriuntur
obligationes,ſcilicet ex conſenſu.l.conſenſu.cum ſi.ff.de ac.⁊ obli.
Sed dicit Bar.quod oritur obligatio naturalis ex ſententia,que
inſurgit ex naturali equitate iuris,que eſt vt maioribus pareamꝰ.
l.veluti.ff.de iuſtit.⁊ iur.Eſt enim equitas naturalis,que aſtringit
vt obſeruetur ꝙ precipit dominus,⁊ maior.Et in lege diuina, qđ
ius naturale dicitur,qui non obedierit principi,morte moriatur.
c.ij.de maio.⁊ obe.⁊ ita ſeipſum declarat Barto.in d.l.Julianus.
quaſi ſentiat de alia obligatione naturali,quam de illa, de qua in
hac l.cum quis.⁊ in iuribus prealle.
i ALEX.¶Interuſurio.Sed aduerte,qꝛ Bart.in l.ſi ſocer.§.Lu-
cius.ff.ſolut.matrimonio.videtur voluiſſe ita demum dari repeti-
tionem,huic indebite ſoluenti ante tempus.ſcilicet propter inter-
uſurium medij temporis tantum.Cuius contrarium hec voluit.⁊
in l.prima.ff.de condictio.indebi.videlicet quod etiam ſi nullum
eſſet interuſurium medij temporis tamen repetatur.Ita videtur
ſenſiſſe glo.in l.ſi fideiuſſor.⁊ l.quamuis.ff.man.⁊ not.Imo.in d.§.
Lucius.dixit aliqua verba pro concordantijs,vide ibi per eum.
* ¶Tu dic pro concordia,ꝙ Bartol.non loquitur in d.§.Lucius
preciſe de interlocutoria:nam Bar.ibi dicit ꝙ mulier poterit pe-
tere propter interuſurium medij temporis,ſed non dicit tantum
propter illud.Vel aliter loquitur in caſu ſpeciali dotis, que dos
continet plura alia priuilegia:vt per doctores.in l.j.ff.ſolu.matri.
⁊ in c.ſalubriter.de vſur.

LEX XI.

Uamuis. Iſta Lex dicit idem quod lex, ſi emancipata.ſ.eodem. Non habetis hic alia.

LEX XIII.

1 ☞ Ignorantia iuris facilius preſumitur in muliere quam in ma-
ribus.
2 Mulieribus errantibus in iure,quibus caſibus ſubueniatur,ma-
gis quam minoribus.

a **Epaſſim.** [a] Hec eſt ſubtilis,⁊ difficilis lex.
Breuiter dicit Mulieribus non
ſubuenitur propter iuris ignorantiam vltra quam ma-
ſculis niſi in caſibus a iure expreſſis,hoc dicit.¶Opp.
quia ſecundum hoc videtur,quod mulieres ſint deterioris condi-
tionis, quam viri. Nam regula eſt quod maſculis in damnis ſub-
uenitur propter iuris ignorātiam, in mulieribus vero dicitur hic,
quod eſt caſuale,vnde videtur obſtare.ff.eo.l.error.in fi.Glo.dicit,
⁊ bene, quod mulieres iuuantur in omnibꝰ caſibus, in quibus iu-
uantur mares,⁊ vltra illos in caſibus a l.tantum expreſſis,qui au-
tem ſint illi caſus, glo.hic multos enumerat,qui ad propoſitū non
faciunt. ¶Et ideo pro declaratione gloſſ.debes ſcire quia quan-
1 doq; tractatur † de preſumptione iuris,⁊ iſta facilius preſumitur
b in muliere [b] quam in maſculo,⁊ hoc eſt indiſtincte verum. Ita lo-
quitur.ff.de adulter.l.ſi adulterium cum inceſtu.§.j.⁊ ff.de probat.
l.cum de indebito.§.j.de edendo. l.j. §.finali.de iure fiſci. l.ij.in fine.
¶Quandoque tractatur de ſubueniendo mulieribus, non ideo
c quia errauerunt in iure,ſed ideo quia ſunt mulieres, [c] ⁊ in iſtis ca-
ſibus loquitur. ff.ad Velleia.l.j.⁊ l.ſi ſine.C.eo.qui ſatiſda.cōg.l.de
die.§.minori.ſol,ma.l.ſi cum dotem.§.ſi mulier. ¶Quandoq; po-
2 nitur quod mulieres errauerūt in iure,an † eis ſubueniatur eo ca-
ſu,quo non ſubueniretur maſculis.⁊ in iſto caſu loquitur hec lex,
que dicit quod eis non ſubuenitur niſi in caſibus in lege expreſſis.
In lege autem ſunt expreſſi.ff.ad l.Corne.de fal.l.diuus.§.quod
tamen.⁊ ad Turp.l.j.§.accuſationem.in fi.⁊ l.mulier.⁊c.

ADDITIONES.

a P.PAV.P. ¶Ne paſſim.Nunquid iuris ignorantia excuſet mu-
lierem ab inceſtu,⁊ de quibuſdam alijs.vide Roma.conſi.cccccvj.
Nunquid autem iuris ignorantia excuſet mulierem,militem ⁊ ru-
ſticum ab excommunicatione,vide Roma.in d.conſil.cccccvj.vide
de materia quomodo iuris error excuſet mulierem vel ruſticum,⁊
quid ſi non cōſuluerint peritiores, Jaſ.in l.iuris ignorantia.C.qui
admit.per totum.
b ¶In muliere. Ignorantia iuris facilius preſumitur, in femina
quam in maſculo,vide Barto.in l.non fatetur.ff.de confeſ.⁊ quod
not.Bald.in l.pen.C.de his qui ſibi adſcri.⁊ vide Bartol.in l.j.§.
nunciatio.de ope.no.nun.⁊ que ibi dixi.
c ¶Sunt mulieres. Querit Bald.in l.ſcripture.C.de fide inſtrum.
quid ſi mulier, vel ruſticus produxit duo inſtrumenta contraria,
vtrum habeat locum diſpoſitio illius l.videlicet quod neutri cre-
datur,vide ibi.⁊ refert Joan.And.in c.cum Joan.de fide inſtrum.
quod in muliere ⁊ ruſtico non poteſt eſſe ſimplicitas vbi eſt con-
trarietas.⁊ ideo ſi eſſent ſibi contrarij in teſtimonio, puniuntur ⁊
nunquam mulier ⁊ ruſticus excuſantur ab actu quem faciūt clam,
ſecundum Bald.per illam gloſſ.in l.j.ſ.de interdi.ma.⁊ adde quod
non ſubuenitur mulieri ignoranti ius, in quaſi lucro ſicut nec in
lucro, nec in quaſi debito,vt colligitur ex not.ſ.eod.l.ſi eman.⁊ ibi.
gloſ.⁊ ibi Bart.⁊ doct.⁊ Bald.in l.iuris ignorantia.in princi.ſ.qui
admit.⁊ in materia vide Bal.⁊ que dixi l.j.C.de interdi.mat.Alex.
¶Pro concordia. Aduerte quod medij temporis tantum inter-
uſurium habetur in cōſideratione, quando repetitur indebite ſo-
lutum ante tempus. Ita Barto.in l.ſi ſocer.§.Luci.ff.ſolu.matri.
Contrarium dicit d.Alex.voluiſſe in apoſtillis in hac l.cum quis.
verſ.reſpondeo iſtud plus propter,⁊ in l.j.ff.de condi.inde.Tu dic
quod Bar.non loquitur in d.§.Lucius preciſe,de interlocutoria,
nam Bart.ibi dicit,quod mulier poterit petere propter interuſu-
rium medij temporis,ſed non dicit tantum propter illud,vel aliter
loquitur in caſu ſpeciali dotis, que dos continet plura alia priui-
legia,vt per doc.in l.j.ff.ſol.mat.⁊ in c.ſalubriter.de vſur.

De precibus impera.offeren. Rubr. XXII.

¶Continua vt in gloſſa.

LEX I.

1 ☞ Seruus admittitur ad accuſandum de nece domini.⁊ nu.3.
2 Prohiberi que alias poſſunt propter bonum exemplum permit-
tuntur.

1 **Licet ſeruilis.** Seruus admittitur † ad ſupplicandum,
⁊ ad accuſandum de nece domini,hoc dicit.¶Not.
quod dixi in ſummario. ¶Secūdo no.quod multa
2 † que alias ſunt prohibita *, propter bonum exem-
* plum permittuntur,vt hic,⁊ l.exemplo.ſ.de proba.
3 ⁊ l.aut facta,in fine,de penis. ¶ † Tertio not.quod ſeruus admit-
titur ad accuſandum de nece domini,quandoque etiam in alijs,vt
ſ.ad l.Jul.maieſta.l.nullus.⁊ ff.ad l.Jul.maieſta.l.famoſi,⁊c.

ADDITIO.

* CLAVD. DE SEISS.¶Prohibita.Que perſone prohibeā-
tur impetrare reſcriptum,vide per Feli.in rub.de reſcrip.

LEX II.

2 ☞ Beneficiū principis debet concedi ſine graui iniuria alterius.
3 Princeps ex certa ſcientia pōt auferre que ſunt iuris ciuilis, non
que ſunt iuris gentium.
4 Dilatio conceſſa principali,an porrigatur ad fideiuſſorem.

a **Quoties.** [a] Duas habet lect.in gloſſ.tamen ad
idem tendunt. Petitio tantum, per
quam dilatio cōceditur vel remittitur,poteſt produci,
* ſecus ſi peremptoria exceptio* concedi,vel remitti po-
ſtuletur.hoc dicit ſecundum vtramque lecturam. ¶Nota primo
1 quod dixi in ſummario.Item † quod differtur,nō aufertur.¶Se-
2 cundo nota † quod beneficia principum debent concedi ſine graui
iniuria alterius.Venio ad apparatum.¶Oppon.ſ.de pact.inter
emp.l.antepe.Sol. Ibi petebatur auferri dilatio magna,⁊ ſic ma-
gnum preiudicium afferebat ⁊c.¶Item oppon.ſ.de reſcindenda
vendi.l.ratas.Sol.Dicit gloſſ.⁊ tu dic,vt in ea.¶Querit gloſſ.an
3 † ex certa ſcientia princeps poſſit per ſuum reſcriptum ius alteri
auferre. Gloſſ.hic diſtinguit, quod quedam ſunt de iure ciuili,vt
b actiones [b], ⁊ iſte poſſunt auferri per principem. Quedam ſunt de
iure gentium,⁊ dominium,⁊ iſtud non poteſt auferri. Ita dicit gl.
tua quam nota,quod dicam in l.fina.ſ.ſi contra ius vel vtili.pub.⁊
4 ſigna gloſſ. ¶Cyn.hic format vnam queſtionem.vtrum † dilatio
conceſſa principali porrigatur ad fideiuſſorem. Finaliter reducit
eam ad examinationem illius queſtionis,que examinatur in l.cum
c filius.§.j.ff.de verbor.obligat.que eſt multum prolixa.⁊ dixi [c] in d.
l.cum filius,⁊c.

ADDITIONES.

a POMA.¶Quoties. Vide circa hanc l.Feli.in c.que in eccleſia-
rum,extra de conſtit.⁊ quod in poſſeſſorio Princeps poſſit preiu-
dicare, tanquam ſit modici preiudicij, vide Bart.in auth.autho-
ritatem.vnde vi.Facit dictum Barto.in l.admonendi.dum tangit
que dicatur cauſa magna.⁊ ibi addidi. Sed in contrarium vide
Salicetum in dicta authen.authoritatem.Et ad Bart.in l.item ſi
verberatum.ff.de rei vendicatio.

CLAVD.